

CONTRA

SCOALEI BARNUȚIU

DE

TITU MAIORESCU.

~~1887~~

IASSI.

EDIȚIUNEA ȘI IMPRIMERIA SOCIETĂȚII JUNIMEA.

1868.

B 33

321.01

908691X

Consiliul Județean Cluj
Biblioteca Județeană
"Octavian Goga"

A revoltă spiritele contra Principe-
lui străinu, a provocă la persecutarea
Evreilor, a nimici siguranța proprie-
tății fonciare prin alusiuni nepotrivite
la „resboiul sfântu“ alu agrului pu-
blicu romanu — aceasta este tendința
practică a unui nou sistemu de dreptu
publicu alu Romănilor, publicatu din
manuscriptele reposatului Simeon Bar-
nuțiu și susținutu de scolarii sei ca unu
fundamentu de regenerare alu Romăniei.

La aparițiunea unei asemenea cărți și la încercarea de punere în practică a ideilor ei, o datorie de cetățeanu mai ăntăi, și apoi datoria cătră ade-vărul științificu ne-a obligatu a cer-cetă cuprinsul și valoarea ei și a cri-tică erorile principale, ce amu cređutu a le află.

Această critică a apărutu în „Con-vorbirile Literare“ din Iassi (Nr. 20, 21, 23 și 24; anul I). ănsă terēmul de influință, la care aspiră sistemul lui Barnuțiu, trece peste sfera curat lite-rară și științifică; pentru a-lu putè urmări în această depărtare, și critica noastră a trebuitu să ese din coloanele unei pacinice reviste și să se reproducă sub forma de broșură polemică.

Citațiuni numeroase din cartea cri-ticată, alăturate în paginile următoare

pe lângă observările noastre, punu pe
lectori în stare a-și formă o opiniune
imparțială și a distinge adevărul și eroa-
rea în această luptă de idei.

Iassi, 11 Februarie 1868.

Titu Maiorescu.

Introducere.

Sub titula *Dereptulu publicu alu Romaniloru, de Simeone Barnutiu* *) apărù in anul 1867 o carte publicată prin îngrijirea scolariloru răposatului profesoru, care cuprinde prelecțiunile ținute asupra acelu objectu de Simeon Barnuțiu la Universitatea Iassi, de la 1855 până la 1863.

Cu dreptu cuventu s'a inceputu publicarea proiectată a tuturor operilor lui Barnuțiu cu

*) Unu yol. in 8° de 472 pag. și XXXVI prefaț. și biogr. Iassi. 1867.

volumul de față: in elu găsimu sistemul său politicu in intregimea sa și avemu, cum se țice, evangelia scoalei.

Căci lectorilor trebuie să le spunemu, că Barnuțiu a fundatu o adevărată scoală de principii in politica română.

Dacă n'am fi sciut'o de mai nainte, amu află-o de la proprii sei scolari, care țicu in notița biografică din capul volumului (pag. XXV):

„Barnutiū in forte scurtu tempu si forma scol'a sa dein care esira mai multi teneri luminati, cu cunoscintie solide si intinse, care astadi facu onore etc.“

Cine a văđutu, cu oare-care surprindere, re-sărindu in Constituanta Romăniei doctrinari ca DD. Lateșu și Tacu, cine a auđitu teoriile emise din când in când de DD. Gheorghiu și Suciū, cine a aflatu despre direcțiunea politică a Primăriei de Iassi, condusă sufletesce de acești domni: să scie, că izvorul acestor emanațiuni originale in politica română a fostu Barnuțiu și că doctrina acestei scoli se află

intrupată în opul despre „dreptul publicu alu Românilor.“

Este dar pe de o parte interesul științificu alu materiei, ear pe de alta influința practică, ce scoala lui Barnuțiu începe a avè în politica română, ce ne indeamnă a analizà scrierea de față și a presentà publicului cetitoru câteva observări critice asupra ei.

I

Ideile scoalei Barnuțiu.

Care este ideea fundamentală în scrierea lui Barnuțiu? La această întrebare răspunde elu însuși în primele cuvinte ale opului seu:

„Dereptulu Româniloru e dereptulu Romanu; de aceea e și neaparatu a'lu desvolta necontenitu în conformitate cu principiile cele naturali și eterne de dereptu, pre care le au stabilitu și le au probatu poporulu romanu; asemene desvoltare cere însasi esistenți'a natiunii Române, caci dereptulu natiunilor viue nu se nasce casualmente, nece nu se imprumuta de la straini, ci se nasce dein indigentiile lor interne ca și limba; deci precumu ar fi nenaturale, neratiu-

nale si nenatiunale a'si corumpe limba prein limbe straine, asia e si cu dereptulu."

Aşa dar: dreptul Românilor e dreptul Romanu! Totu ce, din sec. al 2-lea după Chr. până in sec. al 19-lea s'a introdusu afară din acestu dreptu romanu, toată desvoltarea de 17 secole, intru cât este contrară dreptulu romanu, este pernicioasă, şi tendinţa noastră politică trebuie să fie: a ne reintoarce intocmai la starea romană, de la care amu pornitu, fiindcă ea este cea mai perfectă şi singura potrivită cu naţiunea română!

Acesta este principiul ideilor lui Barnuţiu. Inainte de a-i cercetă soliditatea demonstraţiunii şi modul pertractării, vomu arată consecinţele la care ajunge Barnuţiu şi scoala lui pentru a dobândi astfel o idee despre însemnătatea practică a teoriei ce ne ocupă.

Prima consecinţă a scoalei Barnuţiu: Religiunea creştină este periculoasă şi trebuie înlocuită

prin cultul păgănu al Romanilor, potrivitu naturei române.

D. Barnuțiu erà unu omu prudentu. O consecință așa de frapantă să nu ne asceptăm dar o vedè exprimată cu francheța limpede, cu care o espunemu noi aci; ănsă totuși o aflăm, jumătate invălită și jumătate desvălită, in atâtea locuri, incăt nu mai poate incăpè indoială, că așa se resumă credința repositului profesor.

Primul pasagiu ce-lu intălnimu in această privință, este in §. 44 (pag. 55), unu paragrafu scrisu cu multă căldură și cu oare care frumuseță de stilu. Acolo se ȃdice:

„Costantinu M. au batutu pe Goti si au recuperatu Daci'a; dar nu pentru folosulu Romaniloru, ci pentru ca se intreca pre Tratanu; elu inca au făcutu podu preste Dunare ca Traianu, dar preste podulu lui n'au trecutu nece legiunile nece Romanii lui Traianu, ci au trecutu legiunile de speculatori, caror'a s'a fostu datu in posesiune sufletele Romaniloru si nationalitatea loru dupa introducerea noiei religiiuni dominatorie.“

Cine suntu *speculatorii sufletelor romănesci*,

introduși de Constantin celu Mare? Paragrafurile 47 și 48 ne respundu:

„Aci e locul cá se espunemu schimbarile ce s'au facutu in Constitutiunea romana mai alesu incependu de la Constantinu M. fora de a caror'a cunoscenti'a n'amu pote se apretiamu marimea pericoliloru cu care au avutu a se lupta natiunalitatea romana“ (pag. 57, 58.)

Paragraful următoru enumeră ca celu d'in-tăiu din aceste „pericole“:

„Constantinu M. au redicatu religiunea crestina la gradu de religiune dominatoria, la 313 au datu crestinilor libertate de cultu, basereceloru crestine diferite privilegie, dein contra sacrificiele etnice romane le au proibitu; prein aceste mesure nou'a religiune au cestigatu preponderentia, cea vechia au scadiutu, si dupa ce Teodosiu I au inchisu tote templele romane si dupa ce le au confiscatu averile, apoi au si cadiutu, numai poporul au mai conserbatu unele dein instituțiunile ei.“

La No. 2 alu aceluiași § se ȃice:

„La 330 d. C. Constantinu au mutatu scaunulu gubernului de la Rom'a la Bisantiu — alta plaga asupra elementului romanu.“

Va se ȕică *plaga*, adecă nevoia, nefericirea și lovitura d'intăia a fostu religiunea crestină!

Amu ȕisu, că D. Barnuȕiu era unu omu prudentu. Aceasta o dovedesce nota la pag. 58. Pentru a nu intră cu toată lămurirea in atacul religiunii crestine, D-sa invălesce lucrul și-și dă aerul de a trece pe alătura:

„Gibbone in diferite locuri atribuesce caderea imperiului religiunii crestine; Mamiani'lu combat. Noi avendu de scopu si de problema continuitatea dreptului Romanu si dupa introducerea religiunei crestine, nu intramu in atari discusiuni, ci ne tienemu de scopulu si problem'a nostra ceea ce amu si facutu.“

Se înțelege că nu intră in discusiune! Pentru D-sa cestiunea este decisă fără mai multă discusiune: crestinismul este pentru Romăni unu „periculu mare“ și o „plaga“!

In §. 58, unde este vorba de tenacitatea Romănilor, se ȕice:

„Adeveratu ca fiindu Romăni in comerciul cu alte genti au intratu in viet'a lor diferite institutiuni si apucature straine, ... pentru esemplu: de la Iudei si Greci au luat confesiunea

religiunaria si idee contraria vietiei romane; etc. In contra acestor institutiuni sia pucature straine Români s'au luptatu necontentitu... Natiunea le uresce si le considera cente de ani totu ca straine si ca pre nesce sorgenti ale nefericirei ei... Hebraismulu si grecismulu au datu si voru da de resistentia in tenacitatea romana. Numele dileloru si ale luneloru, serbatoriелoru anticei Italie, pre care le tienu si astadi Români cu stremosiesca pietate, limba nostra si celelalte ale vietiei nostre române areta continuitatea acesteia, areta legatura ei cu trecutul celu romanu alu natiunii nostre de care nu voesce a se desparti nece unu Românu, areta totu deauna data si basile cele adeverate, pre carile au se'si asiedie in venitoriu fii României regenerarea natiunale."

In fine modul mai energicu cu care se esprimă partea a doua, ne ridică or ce indoială:

„S'au intemeliatu, s'au consolidatu si s'au latitu jureprudenti'a politic'a si concordî'a natiunale, pentruca stramosii nostri atunci nu dedicau temple unoru jidovi si greci necunoscuti, ci dedicau virtutii, concordiei si legiloru natiunali (pag. 190). Anse astadi spre nefortuniulu Româniloru au adoptatu ebraismula si grecis-

mulu eclesiasticu si Slavini... Adevaratu că Români s'au batutu in contra Greciloru bizantini, ei s'au fostu si emancipatu de suptu dominatiunea lor, dar cugetarea si ratiunea romana nu s'au emancipatu necaliurea, ea au remasu aserbita grecismului si judaismului; acesta serbitute spiretuale s'au facutu elementulu predominantiu in viet'ă Româniloru de la Constantinu M. pană in diu'ă de astadi, era elementulu loru celu originariu italicu de atunci e subjugatu si numai toleratu ca vechile saturnalia, fioralia, rusalia si palilia italice. Pre acestu gradn umilitu l'au sentitu Costinescii, Neculce si pacini Români ca ei, l'au sentitu si mai de multu Mirce si Vladu si Stefanu M. candu au facutu legatura cu Turcii si candu au datu consiliu Româniloru ca se nu se unesca cu principii crestini (pag. 192, 193).“

Acum sperămu, că idea Scoalei Barnuțiu s'a prezentatu lectorilor destul de lămurit din chiar opul lui.

După scoala lui Barnuțiu religiunea crestina e unu periculu și o plagă, pe care trebuie să o urească națiunea; preoții creștini sunt speculanți ai sufletelor, sfinții Petru și Pavelu, Ionu Gură de Auru etc., sunt nisce jidovi și

greci necunoscuți, căroră n'ar fi trebuit să le facem biserici, și tendința noastră trebuie să fie de a ne scapa de acestu jugu al servituții sufletesci.

Pe noi nu ne inspăimântă această consecință a principiului lui Barnuțiu: consecința logică și francă este unu dreptu al ori cării investigațiuni științifice, și noi amu fi cei din urmă a-i nega acestu dreptu. *Damus petimusque vicissim.* Ȃnsă este bine să se scie și să se spună asemenea lucruri; omul de știință trebuie să aibă curagiul opiniunilor sale, și neplăcutu ne-a fostu in cartea D-lui Barnuțiu numai artificiul prea prudentu de a-și invêli opiniunea și de a o aruncă in treacātu pe ici pe colo.

Dacă Ȃnsă de la cartea lui Barnuțiu trecem la modul practicu, după care își indreptează scolarii sei conduita politică, trebuie să constatăm o mare indulgență in privința acelei consecințe. In momente politice, la alegeri, la cestiunile de mică administrațiune ale Primăriei de Iassi, etc. vedem pe scolarii lui Barnuțiu dându-și mâna cu preoții crestini și

lucrându împreună cu aceștia. Cine ar fi cre-
 ȃdu, cã partiȃanii doctrinari ai pãgãnismului
 romanu sã se uneascã vre odatã cu „specu-
 lanȃii sufletelor“, care se inchinu la „jidovi
 Ńi greci necunoscuȃi“ !

ãnsã preoȃii romãni ar face bine sã se gãn-
 deascã mai de aproape la acea consecinȃã a
 cãrȃii lui Barnuȃiu Ńi sã scie cã din acelaŃi
 principiu, din care Barnuȃiu voiã sã goneascã
 pe jidovi afarã din Romãnia (lucru plãcutu
 la mulȃi preoȃi), din acelaŃi principiu Barnu-
 ȃiu vrea sã goneascã Ńi religiunea creŃtinã afarã
 din Romãnia, fiindcã, dupã opiniunea D-sale,
 este religiune greco-jidoveascã, nepotrivitã cu
 Romãni.

**A doua consecinȃã a școalei Bar-
 nuȃiu: impãrȃirea proprietãȃii fon-
 ciare de astãdi nu este dreaptã.
 Romãni au dreptu de a luã pro-
 prietarilor cea mai mare parte din
 stãpãnirile lor actuale, pentru a
 le impãrȃi in modu egalu intre**

toți Români, și de aici înainte să fie opritu fie-cărui individ de a posede o mai mare avere fonciară, decât ceilalți din comună.

Și această idee este prea estraordinară și prea revoluționară (fără a cercetă încă, dacă in sensu bunu sau in sensu rău), pentru ca prudentul D. Barnuțiu să o fi espusu in toată nuditatea ei. D-sa a invălit'o mai ăntăi in-tr'unu vĕlu strămoșescu: primul pasagiu, in care o intălnimu, este scrisu latinesce. Eată ce spune D. Barnuțiu (pag. 125):

„Vomu recunoasce, cumca divisiunea teritoriului romănu de astadi nu respunde nece scopuriloru nece dreptului natiunii romăne, vomu recunoasce: totu de una data si dreptulu ei de a postul'a ut locus publicus (civitatum, municipiorum, oc-loniarum, oppidorum, victorum, pagorum) occupatus a privatis, per curatores locorum publicorum judecandorum ex decreto Senatus, populi plebisque Trajanensis ex privato in publicum restituatur, ac postea lege et aequo jure assignetur ac dividatur.“

Noi nevĕdĕndu nici o causă binecuvĕntată,

pentru care să lăsăm această opinie interesantă manifestată numai în limba strămoșilor și a învățaților, ne cerem voie a o traduce în limba poporului de astăzi. Pe românește țice dar D. Barnuțiu: „că națiunea noastră are dreptul a cere, ca totu ce a fostu odinioară locu publicu, al comunităților, municipielor, colonielor, orașelor, satelor, comunelor (cu alte cuvinte: întreaga țară), ănsă acum se află trecutu în posesiune privată, să fie luatu din posesiunea privată și restituitu comunității primitive prin curatori pentru judecarea locurilor publice, imputerniciți prin unu decretu alu Senatului, poporului și alu plebei Trajanense, și după aceea să se împartă și să se dea (indiviților) după lege și dreptu ecitabilu.

D. Barnuțiu ne spune, că:

„Româniloru adusi în Dacia de Traianu și de alti imperatori s'au datu și s'au asemnatu pamentu și case ca proprietate (pag. 120), și ca prin urmare Românii au dreptu a postula nu numai revisiunea codicilor ci și a instituțiuniloru cei'au lipsitu de mosia parentesca (pag. 131).“

„Ce e de facutu, (se intreabă apoi D. Barnuțiu la § 91), spre a face erasi pe toti Românii proprietari liberi atatu de pamentu catu si de alta proprietate nemobile si mobile si spre a le asecura proprietatea pre venitoru? Mai antaniu proprietatea ce se afla in serbitutea Româniloru —nu se poate elibera decatu impartindu si asemnandu cele doue dein trei parti cu rescumperare. Unde n'ar ajunge locu dein cele 2 parti, acolo statulu se cumpere locu pentru cei lipsiti de proprietate, etc.—Dupa ce, (continuă § 92), se voru face proprietari liberi toti Românii si toate comunele Române esistenti'a si maiestatea natiunale cere, că statulu Român se le asecură proprietatea si libertatea.“

Pentru acestu scopu ne arată § 93 intre altele, că să se oprească chiar vinderea moșiei private la locuitori din alte comune, ear in aceeași comună să se oprească grămădirea de moșii in aceeași mână, să se oprească apoi imposesuirea și fiecare să-și cultiveze singuru pământul, *si Românii se se tienia si in acestu puntu de sistema strabunilor Romani, carii n'aveau aplecare pentru imposesiunare cumu dice Columella etc. (pag. 138).*

După cum se vede, scoala Barnuțiu tinde în acestu modu a intra din dreptul publicu în dreptul privatu și a anulă validitatea proprietăților bazate pe contracte private sau pe posesiuni de faptu poate seculare, dacă aceste proprietăți paru „națiunii“ prea mari.

Ar fi interesantu a sci, în ce modu practicuu își inchipuesce scoala Barnuțiu, că se va pute opera aceasta transformare radicală a posesiunilor teritoriale. Din nenorocire tocmai în acestu punctu importantu opul de față este mutu. Barnuțiu aruncă cestiunea earăși într'o notă lăaturalnică la pag. 135, în care ne spune, că *nu e lucru mai greu decatu a regula proprietatea, și adauge: noi nu putemu intra în amenuntele acestei întrebări dificili, lasamu statului Român (?!)* se determine catu pamentu se se asemne fiacarei comuni Române și fiacarui Român.

A treia consecință a școalei Barnuțiu: Principele străinu este așa de periculosu și de contraru sta-

**tului Român, încât votul datu
contra lui de unu singuru Român
este de ajunsu pentru a'lu declara
nuluși naționalmente imposibilu.**

Unu singuru votu datu contra Principelui străinu ăi anulează existența juridică, chiar de s'ar fi declarat unanimitatea poporului minus unul pentru elu! Plini de această doctrină DD. Lateșu și Tacu au votatu in Constituantă contra Principelui străinu, deși se vedeau intr'o minoritate de dispărutu, și—cine scie? poate astăzi încă D. Lateșu sau Tacu sau Gheorghiu (căci unul numai este de trebuință după teoria Barnuțiu) suntu mândri in convingerea, că poartă ascunsă in inima D-lor nulitatea juridică a Principelui Romăniei Carol de Hohenzollern.

Pasagele relative la toată această cestiune sunt numeroase in opul D-lui Barnuțiu, mai alesu de la pag. 155—180. Celu mai lămuritu este ănsă la pag. 105.

„In poterea dereptului fiacarui Român de a respinge fia-ce dominatiune, afora de dominatiunea

legiloru natiionali si afora de ascultarea de magistratii natiionali, votul unui Românu e de agiunsu in contra veri carui domnu strainu, adeca de alu declara natiunalmente neposibile si nulu.“

Apoi la pag. 255:

„Cumca Români nu potu se aiba decatu Domni Romani alesi din sinul lor daca voescu a fi si a vietui ca natiune libera, acesta tese atatu e de naturale si evidente, in catu e absolutu cu nepotentia a sustiene si a apara antitesea contradiptoria fora de a revolta despre una parte sentimentul fiacarui Românu si fora de a redica despre alta parte legele cugetarii si derepturile naturali.

„Adeca dereptulu Româniloru de a fi gubernati de Domnu Românu, e unu dereptu naturale alu loru ca si dereptulu de a fi si de a vietui ca natiune, cu atatu mai multu, ca dereptulu loru de a fi gubernati de Domnu Românu nece nu e unu dereptu destinsu de dereptul vietiei natiionali, ci e numai una manifestatiune a acestuiasi, prein carea natiunea areta, ca traesce ca natiune libera, nesupusa si suverana, precumu ar fi dein contra si domnulu strainu aseminea numai una manifestatiune si unu argumentu, ca

Românii sunt supusi dominațiunii straine, si cum-
ca ei nu mai traescu ca natiune libera si su-
verana.“

„Deci fiindu acestu dreptu, ca naturale, unu
dreptu cerutu de sene ca veri care asioma ju-
ridica, de aceea elu nece nu are opu de demun-
stratiune, si noi inca nu voimu aci a demonstrá
cumca Romanii au dreptul de a'si alege Domnu
Romanu, ci voimu se aretamu numai atatu, ca
e cu nepotentia juridica ca ei se'si puna sau se
le impuna Domnu strainu.“

La paginile 158—159.

„Dereptulu nostru la XII tabule dice: *adversus
hostem aeterna auctoritas*, unde *hostis* insemna
strainu precum esplica *Cicerone* (de off. I. XII.);
„*hostis* enim apud majores nostros is dicebaturi
quem nunc *peregrinum* dicimus, indicant XII ta-
bulae: ut status dies cum *hoste*; itemque: ad-
versus *hostem aeterna auctoritas*;“ deci sensulu
legii e, ca Românulu are autoritate séu, precumu
o tradnce D. *Ortolan*, *garantia* eterna in contra
strainului, ca adeca strainulu nu pote cêstiga
nece una data posesiunea unui lucru, carele erá
alu unui cetatianu Romanu; de unde potemu
conchide, cumuca atatu mai pucinu pote stra-
inulu se cêstige totu teritoriulu Româniloru cu
Români cu totu foră de a se violá atatu majes-

tatea poporului Românii catu și dreptulu fiacarui Românii, carii in acestu casu ar avé autoritate eterna in contra acelui strainu: *adversus hostem aeterna auctoritas!*“

„Fiendu asiadara dominatiunea *straina* contraria atatu dreptului privatu catu si celui publicu, internu si esternu: e evidente si *nepotentia juridica* de a pune séu de a impune Românii Domnu *strainu*.“

Apoi la pag. 157.

„Necesu unu Românii, necesu una adunare si necesu universitatea tuturor Românii insasi nu are dreptu că se dé tier'a la *domnu strainu*.“

In fine la pag. 100.

„Inteligintia româna din tierete Românii aru inceta de a fi româna candu aru introduce domnu *strainu*.“

Așa de departe merge combaterea Prințului străinu, încât D. Barnuțiu, care (la pag. 102) intre drepturile naturali ale fiecărui Românii pune acela *de a cugeta, de a vorbi, de a scrie liberu*, ăi neagă această libertate in privința Principelui străinu, ȓicându că *n'ar mai fi libertate când aru lucrà pentru domnu străinu*.

Despre valoarea argumentelor D-sale vomu vorbi in partea a doua a acestei critice.

A patra consecință a școalei Barnuțiu. Guvernul constituționalu nu se potrivește pentru Români; lor le trebuie republică cu magistrați eșiți din alegeri.

Sinceritatea excepțională, cu care această idee a D-lui Barnuțiu este respândită in toată cartea D-sale, face onoare libertății, ce domnesce in Statul nostru și care a îngăduitu și îngăduesce, ca pe catedră și in cărți să se lățeaască idei, a căror tendință este surparea forme de statu, sub care trăimu.

Estragemu din cartea D-lui Barnuțiu câteva citațiuni relative la acestu punctu:

„Form'a republicana e cea mai buna pentru Romani, pentruca e cea mai acomodata dupa natur'a lor si a umanitatii.“ (pag. 144.)

„Domnii Româniloru au fostu si s'ar cadé se fia ceea ce au fostu Consulii séu pretorii la Romani, judecătorii in tempu de pace si impera-

tori séu duci in timpul de belu.“ (pag. 147.)
 Românii au uritu totu de un'a ide'a ereditatii.“
 (pag. 171.)

„Tote comunitatele Românilor de astadi sunt
 inca libere si republicane, fiindu ca'si alegu ele
 insesi pe magistratii lor.“ (pag. 183.)

„Elementulu republicanu respinge dominatiunea
 ereditaria; unde se afla, acolo impune politicu-
 lui datoria a o ridica; acést'a e datori'a si a fia-
 carui Românu.“ (pag. 83.)

—

**A cincea consecință a școalei Bar-
 nuțiu. Străinii nu potu să dobân-
 dească proprietate fonciară in Ro-
 mânia, din contră Români au
 dreptu să-i deă afară, dacă își credu
 interesele impedecate prin ei.**

Eacă vr'o câteva pasage, in care D. Bar-
 nuțiu esprime această convingere a D-sale:

„Nece potestatea constitutiva nece cele consti-
 tute, cu atat mai pucin privatii potu se dee
 locu strainiloru pe pamentul Românu, pana
 când se afla vre unu Românu, care are opu de
 același si vointia de a se asiedia pre d'insul.“
 (pag. 102.)

„Adunările și magistratii Românilor nu pot să facă atare păte cu străinii care le aru împedcă interesii agricoli, industriali, comerciali s. a.“ (pag. 171.)

„Natiunea româna pote reduce numernl străinilor catu se nu fia condemnatii României a tie-ne tote Sambetele și serbatoriele jidovesci, și a'și cumpara îmbrăcămîntulu, pana și panea de tote dilele de la jidovi, nemți și de la alte adunature.“ (pag. 106).

„Sa se iee comerciulu și industri'a deîn manele străinilor și sa se restituesca Românilor și înainte de tote comerciulu lucrurilor de prima necesitate (viptualile, panurari'a și cele pentru îmbrăcămînt) și locuintia, ca-ci nu se unesce cu demnitatea natiunii Române și e o violatiune a dreptului personalitatii ei că se'i ocupe străinii urhile și tergurile și României se fia chirigii jidovesci, nemtiesci, bulgaresci, lipovinesci. &.

(Pag. 140, 141).

Ne mărginim în arătarea acestor cinci consecințe mai însemnate ale opului D-lui Barnuțiu. Ele sunt de ajunsu pentru a da lectorului o idee despre tendințele acestei aparițiuni noue pe câmpul politicei române.

Ănse și aci suntemu datori a constată in privința conduitei practice a școalei Barnuțiu in Iassi atâtea imblândiri la teoria espusă, încât infidelitatea comodă și modernă a școlarilor ne poate iutrucătva liniscî in privința eroismului anticu in sistemul magistrului. Căci pe unul din acesti partiđani ai persecuțiunii străinilor și prin urmare a uciderii concurenței mercantile ilu vedemu ocupându —catedra de economie politică la Universitate; pe altu partiđanu alu republicei romane și adversarn doctrinaru alu constituționalismului „*nemțescu și galofrancu*“ ilu vedemu profesându la aceeași Universitate — dreptul constituționalu și administrativu; și pe toți partiđanii impreună, pe acesti inimiți jurați ai Prințului străinu, pe doctrinarii, cari susținu nulitatea juridică a Domnitorului Carol de Hohenzollern, ii vedemu formându astăđi in Iassi — partida guvernamentală a aceluiași Domnitoru.

Și apoi se mai plănge D. Barnuțiu (pag. 58) de *stratagema bizantină*, care la părere face una, dar in *faptu alta*?

II

Valoarea demonstrațiilor.

În partea precedentă amu arătat prin citațiuni din opul D-lui Barnuțiu, că D-sa combate monarchia constituțională, vrea să introducă republica Română, să depărteze Prințul străinu și toți străinii, vrea să schimbe și religiunea creștină și să împărțească proprietatea între toți cetățenii.

Această revoluțiune radicală a Statului Român — pe ce argumente o razimă D. Barnuțiu? și cu această întrebare intrăm în partea a doua a criticei de față și ne propu-

nemu a cercetă valoarea demonstrațiunilor din opul ce ne ocupă.

Argumentațiunea D-lui Barnuțiu in această privință nu se basează atât pe teorii asupra dreptului și a statului, cât mai mult pe unu faptu pozitivu, ce D-sa ilu susține, și acesta este: că așa a fostu in dreptul romanu.

Prin acestu modu de argumentare opul D-lui Barnuțiu se scutesce de mai intinse demonstrațiuni filosofico-politice asupra valorii absolute a ideilor ce le susține, și anume a celor cinci consecințe practice, ce le-amu relevatu in partea I a criticei de față; ci in locu de asemenea idei mai mult sau mai puțin hipotetice, D-sa dă scolarilor sei unu tărëmu in aparință facticu, dreptul romanu, și ȃice: precum fiecare poporu are limba sa proprie, așa trebuie să aibă și dreptul seu propriu (pag. 1), și noi care avemu o limbă romană, trebuie să avemu și dreptul romanu, ca celu mai potrivitu naturei noastre. Să ne punemu dar mai ăntăi pe acestu tărëmu, și să vedemu dacă admițându-lu ca justu, conclusiunile D-lui Barnuțiu sunt justificate.

Dereptul Românilor e dar dreptul Romanu!

Aci se nasce indata întrebarea principală: care dreptu romanu? dreptul romanu din care epocă și pe ce treaptă a desvoltării lui?

Să nu uitămu că este vorba de dreptul publicu, și nu de dreptul privatu. In dreptul privatu se poate țice, că de la cele XII table până la espunerea sistematică și casuistică din Institute și Pandecte, jurisprudența romană a fostu unu șiru neintreruptu de desvoltare a acelorași principii de dreptu, și că prin urmare ea presintă o unitate sistematică, intinsă numai peste distanțele timpului. Dar in dreptul publicu imprejurările sunt cu totul altfelu; aci nu se poate vorbi simplu de dreptu Romanu, fiindcă aceste cuvinte nu au nici o precisiune și nici unu sensu hotăritu.

Pentru a esplică mai bine și dintr'o perspectivă mai apropiată, ce voimu să țicemu cu această observațiune, să schimbămu pentru unu momentu hipotesa, și să ne inchi-puimu, că in acestu anu 1868 imperiul francesu se dărămă și că Francia devine supusă unei dominațiuni străine, sub a cărei jugu

ăi dispăre dreptul și limba ei proprie și ăi
 rămăne numai o literatură moartă. Să ad-
 mitemu ănsă, că una din coloniile esterne,
 d. e. Algerul, de și atinsă de această cata-
 strofă pentru cătva tîmpu, își pěstrează to-
 tuși naționalitatea francesă și, trecëndu prin
 multe vicisitudini, ajunge infine după vr'o
 1000 de ani la consciința vechei legături
 naționale și voesce a re'nviè in sine toate
 formele de existență aflate in antica și glo-
 rioasa sa metropolă. Dacă atunci, pe la a.
 3000 d. Ch., ar veni unu profesoru de la Uni-
 versitatea acelu Alg ru și ar ăice studenți-
 lor sei: dreptul Algericu e dreptul francesu,
 ce înțelesu ar putè avè aceasta pertru con-
 timpurani? Când ar fi vorba de dreptul pri-
 vatu, atunci oamenii culți din acea viitorime
 s'aru putè acordà de a înțelege numai Codi-
 cele Napoleon, fiindcă in elu s'a terminatu
 ca intr'o culme finală desvoltarea juridică a
 Francesilor, compusă parte din dreptul con-
 suetudinalu, parte din dreptul Romanu. Dar
 când ar fi vorba prin acele cuvinte de dreptu
 publicu sau politicu, atunci invēțătorul de la

Algeru ar fi profesatu fără indoială o fraasă lipsită de înțelesu precisu. Căci peste Franța au trecut in cei din urmă 80 ani toate formele de statu: la 1788 monarchie absolută, la 1793 republică moderată, in acelașu anu democrație absolută și teroristică, la 1795 constituțiune cu două camere și guvernul directorial, la 1799 constituțiune consulară, la 1804 imperiu absolutistic, la 1814 monarchie absolută cu aparența de constituționalism, la 1830 monarchie constituțională, la 1848 republică, de la 1852—1867 absolutismu cu ilusiuni liberale. Care din aceste forme de statu s'ar putè înțelege peste 1000 de ani, când amu vorbì atunci de „dreptul publicu“ alu Francesilor fără a precisà epoca? Toate sau nici una, și in amândouă cazurile cuvântul ar fi egalmente golu de înțelesu, și acelu profesor din Algeru nu ar putè prin elu decât a introduce obscuritatea in capul studenților sei.

Aceiași obscuritate există in cartea D-lui Barnuțiu. Romanii au trecut prin atâtea forme de statu osebite unele de altele și care

nu presintă nici o unitate coesistentă de sistem, încât cuvintele „dreptul publicu Romanu“ fără precisarea epocii, sunt cuvinte deșerte. La 509 a. Ch. se restoarnă monarhia și se introduce o republică aristocratică, cu consuli luați numai dintre patrici. La 494 se introduc Tribunii Plebei, la 366 participarea definitivă a Plebeilor la Consulatu. Activitatea legislativă care la începutu se mărgineà numai in *Comițiile curiate*, trece și asupra *Comițiilor centuriate* și in parte și a *Comițiilor tribute*. De la rogațiunile lui Publius Philo (338 a. Ch.) și mai ales de la *lex Hortensia* (286 a. Ch.) *ut eo jure, quod plebs statuisset, omnes tenerentur*, începe epoca democratică a republicei romane: nu numai poporul intregu, ca in Comiții, ci și Plebea in parte căștigă puterea legislativă, plebiscitele devinu legi. Resboiul cu Tarentu și resboa-
ele punice detragu atențiunea poporului de la desvoltarea dreptului politicu. La 146 se dărămă in fine Cartago, la 133 Numanța, și dejă in acelașu anu reincepe mișcarea politică internă, desceptată acum de Gracchi

133—121. Tendința Gracchilor este de a introduce egalitatea *socială* prin împărțirea proprietăților fonciare la toți; însă încercările lor rămănu vane, amândoi peru ucișu in revoluția publică. In această luptă democrația se ruinează; incepe resboiul civilu intre Marius și Sulla, Sulla devine dictatoru (82), legile Corneliu schimbă constituțiunea, reiau puterea din mânele Plebeilor și o dau Senatului. De aci incolo tendința monarchică este tot mai pronunțată. Cesar primesce întreaga putere pentru sine și pentru descendenții sei masculini, Augustus și Tiberius sunt dea dreptul împărați, însă cu o umbră de aparință republicană, succesorii lor rămănu împărați absoluți.

Repețimu acum întrebarea, a cării legitimitate am dovedit'o in espunerea precedentă: care este dreptul publicu romanu, pe care scoala Barnuțiu ar voi să-lu introducă la Romăni, fiindcă istoria Romană cuprinde aproape toate formele dreptului publicu? La această întrebare însă opul D-lui Barnuțiu nu raspunde; D-sa vorbesce de dreptul publicu

al Romanilor pare că s'ar înțelege de la sine, care este, și astfel se introduce o confusiune așa de radicală in intregul opu, încât meritul lui dispore in ultimul momentu.

Să fie oare confusiunea opului o consecință involuntară și necesară a confusiunii autorului? sau, esplicare mult mai defavorabilă, să fi avutu autorul consciință de acea lacună a cărții și totuși să o fi lăsatu să subsiste? Nu indrăznimu a resolvî dilemma, dar trebuie să arătăm consecințele ei in opul D-lui Barnuțiu, fiindcă acea confusiune anulează ori ce valoare scientifiică a lui in proporțiune dreaptă cu comoditatea, cu care D. Barnuțiu o esploatează.

Căci artificiul, care de acum inainte ilu vedem transpirându in toată lucrarea repozatului profesoru, consistă tocmai in a se folosi de acea confusiune la ficsarea dreptului publicu romanu, spre a găsi argumente in legile romane pentru fiecare din opiniunile D-sale. Ambiguitatea fiindu astfeliu pusă in fundamentu, sarcina D-lui Barnuțiu in edificarea mai departe a sistemului seu, deveneà ușoară.

Dacă, după cum amu vădutu, dreptul romanu cuprinde in diferitele sale fase istorice mai toate formele de statu, se înțelege *a priori*, că se vor găsi in dēnsul argumente, care să sprijinească mai toate opiniunile in dreptul publicu. Ȃnsē unu *sistemu unitaru* alu acestor opiniuni isolate nu este pentru aceasta Ȃncă unu *sistemu*, care ar fi existatu vre o dată in acelașu timpū la Romani.

Prin urmare admițēndu chiar, ceea ce nu este, că pentru fiecare din ideile sale luate in parte, D. Barnuțiu ne ar putē probā, că au fostu realizate in una din multele fase osebite prin care a trecutu dreptul publicu la Romani, totuși D-sa nu ar fi in dreptu a țice, că *impreunarea acestor diferite idei intr'o unitate de coesistentă*, s'a aflatu vre o dată la Romani și a formatu dreptul lor publicu. Din contra asemenea impreunare de *membra disjecta*, de părți diverse luate din diverse epoce, nu poate produce decăt unu vestmēntu eclecticu foarte modernu și foarte arbitraru, potrivit cu gustul unor indiviđi, dar nici odată cu sistemul dreptului romanu

aşa precum a esistatu in realitatea acestui poporu.

Pentru a dovedî acea confusiune din opul D-lui Barnuțiu, vomu fixà o epocă in desvoltarea dreptului publicu alu Romanilor ca punctu de plecare, și vomu analizà față cu dënsa opiniunile autorului nostru.

In sine este indiferent, care epocă o alegemu, fiindcă sistemul D-lui Barnuțiu nepotrivindu-se cu nici una, se înțelege că din ori care amu purcede, amu dà de anachronisme. Ȃnsă fiindcă tot trebuie să fixămu, vomu alege pe cea mai importantă și netăgăduită pentru Romăni, și aceea nu poate fi alta decât cea din sec. al 2-le și al 3-le după Christosu, când s'a fundatu patria noastră română și când a fostu încă in legătură nemijlocită și neindoielnică cu statul și cu dreptul romanu. La 106 Trajanu fundă provincia Dacia și o coloniză cu o mulțime nenumărată de oameni din totu imperiul Romanu; la 274 Aurelianu o părăsi, strămutându autoritățile oficiale peste Dunăre in Moesia. Va se dică timpul, in care fără indoială a domnitu in

țerile noastre dreptu Romanu, este cuprinsu între anii 106 și 274 după Christosu. Să vedemu acum, dacă în această epocă se află realizate principiile ce le susține D. Barnuțiu.

În privința religiunii D. Barnuțiu are dreptu pentru acelu timpu. După libertatea nemărginită ce esistase mai înainte pentru ori care cultu religionaru, după ce încercările republicane de a mărgini această libertate s'au arătat fără efect, tocmai sub Trajanu ca și mai înainte sub Nero și Domițianu și mai pe urmă sub alții vedemu creștinii persecutați. Din epistolele lui Plinius jun., dintre care unele le a scrisu în calitatea sa de Proconsul din Bithynia către Impăratul Trajanu, și din răspunsurile acestuia *) nu ne rămâne nici o îndoială asupra acestui faptu. După practica dreptului publicu Romanu din timpul lui Trajanu și al succesorilor sei este dar adevăratu, că amu găsi dispozițiuni, ce ne aru autoriză să silimu pe creștini a-și schimba religiunea și, dacă nu, să-i masacrăm.

*) Veți Plin. epist X, 97 și 98.

Ănsă a doua consecință a D-lui Barnuțiu, care vorbește de împărțirea proprietății fonciare, nu are nimic a face cu timpul împăraților și este luată din vremi cu sute de ani inapoi. Cestiunea agrului publicu în înțelesul radicalu al D-lui Barnuțiu se agită pentru ultima oară la 122 înainte de Ch. de *Sempronius Gracchus* și la 91 a. Ch. prin *lex Titia* și *lex Livia*. Dispozițiuni parțiale se iau și mai pe urmă, însă ultima lege agrarie *proprio sensu* este și în această întindere puțin cunoscuta *lex Antonia* de la anul 44 a. Ch. Sub împărații de la Traianu încoace nu mai e vorbă de asemenea lucruri, ci numai de colonii militare. Pe atunci aproape în toată Italia nu se mai află agru publicu și nimeni nu gândește a lua din posesiunea privată a Romanilor, fie usurpată, fie legitimă, proprietatea pământului *).

A treia consecință a D-lui Barnuțiu, despre Principele electivu indigenu, se justifică intru câtva prin dispozițiuni din timpul im-

*) Vomu reveni mai deaproape asupra acestei cestiuni.

păraților; însă predilecțiunea republicană, ce o arată tot D. Barnuțiu in a patra consecință menționată de noi, se înțelege că nu se potrivește cu timpul împăraților și se repoartă la unu timpu încă înainte de Cesaru, vrea să țină cu 200 de ani inapoi.

A cincea consecință a D-lui Barnuțiu, care cuprinde idei inimice străinilor, este contrară dreptului publicu romanu in timpul ce ne ocupă. Până a nu fi fostu Dacia părăsită de Aurelianu, când eramu noi încă sub practica nemijlocită a dreptului Romanu, prin *constitutio Antoniana de civitate*, realizată la inceputul sec. 3, s'au datu la toți, la intregul *orbis Romanus*, drepturile politice romane. Prin urmare „jidovii și celelalte adunături,“ de care vorbesce D. Barnuțiu la pag. 106 a opului D-sale, aru fi pututu dobândi la Romanii din Dacia toate drepturile, chiar și cele politice, care li se refuză astăzi la Romanii din România.

Confusiunea, ce o arătarămu acum in privința celor cinci idei fundamentale ale D-lui Barnuțiu față cu epocele istorice ale dreptu-

lui romanu, aceeași confușiune domnesce și in toate cestiunile de detaiu. D. e. la pag. 130 se vede o citațiune din dreptul romanu, ce are de scopu a ne preparà la idea D-lui Barnuțiu, că Romănilor să li se oprească vinderea pământului la locuitori din alte comune (pag. 138). In adevăru:

„Impp. *Leone* si *Antemiu* scriu lui *Nicostratu* P. P. an. 468. că se nu se dee voia nece unui *strainu* că se *poseda in metrocomie (sate)* veri in ce modu, ci de va voi ore carele dein *sateni* (*vicanis*), a'si *instraină locurile propria*, se nui fia permisu a trece dominiul si posesiunea pământurilor sale de catu numai la locuitoriu ascrisu acelui satu; almentere se va desface contractul facutu cu strainulu si acestuia se va redă numai ce au datu.

Dar nu vede D. Barnuțiu, că impărații Leon M. și Antemie suntu bizantini in toată forma? că au venitu după Constantin celu Mare, de la care incepe ceea ce numescu juristii *jus novum* in diferință de propriul *jus vetus* al Romanilor, și ceea ce numesce D. Barnuțiu (pag. 58) *periculele și plagele* contra Romănilor? că același Leon este chiar

celu d'intăiu imperatu care, după spusa lui Teofanu, a primitu coroana din mâna Patriarhului și a datu astfelu o nouă ocasiune la preponderanța eclesiastică creștină in politică și la cearta pentru investitură?*) că dacă admitemu legile positive ale împăratului Leon intr'o privință ca dreptu publicu, trebuie să le admitemu și in celelalte privințe, in toate dispozițiunile lor, in *stratagemele bizantine*, in exploatările financiare sistematice ale țeranului (veđi Gibbon loc. cit.), etc.!

Unu altu esemplu de aceeași confusiune, care se viră până in noțiunile elementare despre istoria dreptului Romanu celui vechiu, este in § 23 al opului. Eacă acestu paragrafu :

§ 23. Legelatiunea.

Erà propriamente a poporului. *Lex* in sensu publicu e decretul facutu de poporu in Comitia. „*Gai. I, 3. lex est, quod populus jubet atque constituit.*“ *Instit. 1, 2. 4. lex est quod populus Romanus senatorio magistratu interrogante, velut consule, constituebat.*“

*) Veđi Gibbon cap. 36, a. 457—474.

„Legile cele mai vechi se făceau în *Comitiale curiate* și se refereau cea mai mare parte la negociabilele familiei cumu erau arogatiunea, testamentele, altele determinau cumu se se făca alegerile magistratiloru așa eră *lex curiata de imperio*.

„De la *Serviu Tului* au începutu să legeferesca și *comitiale centuriate*, mai târziu s'au numitu *leges* și decretelē *comitialor tribune* cu tote că acele se numescu „*plebiscita*“

„Diferenția între *lex* și *plebiscitum* așa se espune: (*Atei. Capit. la Gell. X. 20*) „*plebiscitum est lex quam plebes, non populus scivit*“: XV. 27. „*plebiscita appellantur, quae tribunis plebis ferentibus accepta sunt*.“

„Legea în sensu mai strimtu cuprinde înse și plebiscitele: (*Capitone la Gell. X. 20*) „*lex est generale jussum populi aut plebis rogante magistratu*“ așa erau *lex Aquilia* și *Voconia plebiscite*.

„Legile comitalorū centuriate regulau mai alesu dreptulu publicu, relațiunile esterne ale Romei și negociabile a totu poporulu.

„Plebiscitele la începutu au avutu influenția mai pucina, în urma prein legea *Valeria Oratia* (*Liv. III, 55*), *Publia* (*Lib. VIII, 12*) și *Ortensi'a* s'au făcutu universalmente obligatorie. *Caiu 1, 3*. „după aceea s'au adusu legea *Orten-*

sia, prein care se asiedia că plebiscitele se oblige pre totu poporul. Deci ele s'au facutu in acelu modu ecari cu legile.

„Plebiscitele aveau mare insemnatate pentru dereptulu privatu ca-ci mai toate legile erau plebiscite.

Inocența, cu care D. Barnuțiu confundă in acestu § epocele fără altă esplicare și fără nici o aparență de consciință a adevărului istoricu, este foarte remarcabilă.

Legelațiunea era propriamente a poporului; când? a cărui poporu? a totalității sau, cum dize D. Barnuțiu, a *universității* cetățenilor? Dar tot D. Barnuțiu citează diferința intre *lex* și *plebiscitum*, dîcîndu, că plebiscitul este o lege pe care a votat'o plebea, și nu poporul, pe când *lex* este ceea ce a votatu numai poporul (Gai I, 3): și apoi earăși D. Barnuțiu spune, ca *in sensu mai strimtu* (cetesce: in sensu mai largu) legea cuprinde și plebiscitele și chiar că mai toate legile erau plebiscite. Va se dîcă: mai toate legile sunt plebiscite, ănsă plebiscitele sunt legi votate

de plebe și nu de popor, și cu toate aceste legelațiunea erà a poporului.

Și apoi se cere de la bieții studenți să înțeleagă asemenea confusiuni, pe care poate profesorul însuși nu le a înțelesu?

Esplicarea împrejurărilor atinse in acestu paragrafu se poate da numai *distingându-se diferitele epoce istorice*. La întrebarea: a cui erà *legelațiunea* la Romani? trebuie să se răspundă: să distingemu epocele. La începutu ea se făcèa in *comițiile curiate*, unde cetățenii se adunau după legăturile lor de ginte și unde in timpul republicei erau admiși și plebeii, care in origine juridică fuseserè oameanii de casă ai patriciilor și care acum votau cu aceștia împreună in curii.*) Câtva timpu după introducerea constituțiunii numite a lui

*) Prin urmare in timpul repub. Comițiile curiate nu erau adunări esclusive de patricii, cum s'a cređutu de mulți până acum, ci erau adunări unde votau atât patricii cât și plebei, numai că aci se votà după ginți, pe când in comițiile centuriate se vctà după censu, ear in cele tribune după despărțiri locale. Acesta este rezultatul definitivu alu ultimelor cercetări in aceasta privință. Vedi Mommsen, *Röm. Forschungen* I. pag. 129—284.

Servius Tullius, legislațiunea trece și asupra *comițiilor centuriate*, adecă a adunării cetățenilor după censul averii și după indatorirea la serviciul militar. Mai in urmă, de la a. 307 ab urbe condita, dar cu oare care insemnătate mai alesu de la 422 incoace, legislațiunea se produce și in *comițiile tribute*, adecă in adunările plebeilor și a patriciilor, împărțiți după locul proprietății lor fonciare primitive, care constituea unu feliu de *origo* ereditară, neatărnată de domiciliu. Propuseciunea D-lu Barnuțiu, că „decretele comițiilor tribute se numescu plebiscita“ este falsă, și de la sine se înțelege, că in *comițiile tribute* care erau adunări după despărțirile locale ale proprietăților imobiliare, trebuiau să voteze și patricii, fiindcă și acestia erau proprietari de imobile, și din contra nu votau mulți plebei, fiindcă mulți din ei nu aveau proprietăți imobiliare. Cu alte cuvinte: comițiile tribute sunt adunări de „proprietari“ fără distingere de patriciatu sau plebeiatu.

Legislațiunea in aceste trei felii de Comiții se esercită dar de *populus*, adecă de im-

preunarea patriciilor și a plebeilor, și patricii ca și plebei au egalmente dreptu la votu, cu restricțiunea că in comițiile tribute votează numai patricii și plebeii *proprietari*. Decisiunile acestor trei Comiții poartă toate numele oficiale de *leges*, pentru toate egalmente se află cele două condițiuni formale ale legilor, adecă intrebarea prealabilă a auspicielor și confirmarea posterioară de către senatul patricicu; ear faptul, că legile se votează când de una când de alta din acele comiții, atěrnă de la natura obiectului lor, mai mult după o practică usuală decăt după unu dreptu strictu.

In toate aceste nu este încă vorba de plebiscite, și inainte de 415 (*leges Publiliae*) sau mai esactu inainte de 465 (*lex Hortensia*) plebiscitul nu este lege, adecă dispozițiune obligatorie pentru cetățenii statului Romanu, nu poartă titula oficială de *lex* și nu obligă decăt pe plebei care au votatu conform dreptului lor de asociațiune, dar nu și pe patricii. Toate celelalte semne se potrivescu cu această restricțiune: votanții la plebiscite se

numescu *plebs* și nu *populus*, fiindcă patricii sunt eschiși, adunarea se numesce *concilium* și nu *comitia*, decisiunea *scitum* și nu *lex*; întrebarea auspiciilor și confirmarea Senatului lipsescu.

În aceste adunări ale asociațiunii plebeice, toți plebeii votează la începutu *curiatim*, adică după împărțirea în care se aflau la comițiile curiate, se înțelege: cu eschiderea absolută a patriciilor, ănsă se vede că totuși oamenii de casă, clienții patriciilor, aveau preponderanță, și așa se decide la 283 a. u. c. după propunerea lui Volero Publilius, că votările plebiscitelor să se facă de acum înainte *tributim*, adică după împărțirea proprietăților imobiliare. În acestu modu burgesimea plebeică cu proprietate de pământu câștigă proponderanța, și esclude pe plebeii fără proprietate cari erau mai curându supuși influinței guvernului. De acum înainte dar adunările esclusive a le plebeilor se convoacă și plebiscitele se votează *tributim*, ănsă rămănu ăncă dispozițiuni particulare a le asociațiunii lor obligatorie pentru denșii și

intre dēșii, dar nu pentru cetățenii romani ca atari, și prin urmare sunt osebite de *comiti-ele tribute*, la care participau și patricii, și a căror decisiuni erau *legi* obligatorii pentru toți cetățenii Romani!*)

Tocmai in sec. V de la clădirea urbi se introduce in aceste raporturi o modificare fundamentală. Prin *lex Hortensia* de la a. 465 a. u. c., o lege primită in comițiile centuriate, se decide, că dispozițiunile votate de cătră plebe in adunările ei separate să fie obligatorie pentru toți cetățenii, și aceasta in virtutea dreptului ce-lu are poporul Romanu, adecă patricii cu plebei impreună, de a numi unu depositaru al puterii sale legislative. Astfeliu adunarea proprietarilor plebei devine oare cum mandataru poporului in privința legislativă (precum mai târziu devinu imperații mandataru personali) și de aci inainte, dar numai de aci inainte, plebiscitele sunt și se numescu oficial *leges*, au aceeași valoare prac-

*) Așa dar prin aceea că plebeii votează *tributum*, adunările lor nu sunt comiții tribute, precum nu erau comiții curiate inainte de 283 când votau *curiatim*.

tică, deși în modul propunerii lor rămănu încă diferențe între ele și legile proprie ale comițiilor curiate, centuriate și tribute, care mai subsiste încă și după acestu timpu.

Prin urmare frasa D-lui Barnuțiu: „legea în sensu mai strimtu cuprinde și plebiscitele, așa erau *lex Aquilia* și *Voconia plebiscite*“ (pag. 30) este confusă, și trebuie astfel restabilită: legea, care nu are sensu strimtu sau largu, cuprinde până la a. 465 a. u. c. numai decisiunile comițiilor curiate, centuriate și tribute, însă de aci încoace, în urma legii Hortensie, ea cuprinde și decisiunile concilie lorplebeice, adică plebiscitele, și astfel plebiscitele lui Aquilius și lui Voconius, fiindcă sunt votate după a. 465, adică al lui Aquilius la 467 sau 573 (data nu este sigură, dar sigur este că a fostu după *lex Hortensia*) și al lui Voconius la 575, au titula oficială de legi.

În primul seculu înainte de Christosu și în secolele posterioare modificarea merge mai departe: se introduc *leges datae* sau *constitutae*, adică decrete a le unei singure persoane (*imperator*), care decretează ca unu mandataru

alu poporului (*lex rogata*) dispozițiuni cu putere de legi. Legislațiunea devine dar personală și astfel forma guvernului este cea ce numim noi modernii absolutismu.

Revenindu acum de la aceasta espunere prea întinsă*) a legislațiunii Romane la critica cărții ce ne ocupă, credemu a fi doveditu lectorilor nepărtinitori că, admițendu chiar punctul de vedere al D-lui Barnuțiu, adecă drep-

*) Espunerea am făcut'o pentru a nu lasà să se strecoare in capul studenților asemenea erori in privința istoriei dreptului Romanu. Din același interesu citămu aci și testurile originale, prin care se susținu opiniunile de mai sus. Laelius Felix la Gellius 15, 27: (*plebi scitis*) *ante patricii non tenebantur, donec Q. Hortensius dictator legem tulit, ut eo iure quod plebs statuisset omnes Quirites tenerentur.* Plin. h. n. 16, 10 37: *Q. Hortensius dictator cum plebs secessisset in Ianiculum, legem in Aesculeto tulit, ut quod ea iussisset omnes Quirites teneret.* Gaius 1, 3: *olim. patricii dicebant se plebi scitis non teneri, quia sine auctoritate eorum facta essent: sed postea lex Hortensia lata est, qua cautum est, ut plebi scita universum populum tenerent, itaque eo modo legibus exaequata sunt.* (Comp. Inst. 1, 2, 4). Pomponius Dig. 1, 2, 2, 8: *quia multae discordiae nascebantur de plebi scitis, pro legibus placuit et ea observari lege Hortensia, et ita factum est, ut inter plebi scita et legem species constituendi interesset, potestas autem eadem esset.*

tul Romanu, totuși sistemul D-sale nu este decât o țesetură de confusiuni chronologice sau unu sistemu de anachronisme.

In critica de până acum amu presupusu, că ideile D-lui Barnuțiu se potu justifică fiecare in parte ca legi realizate in Dreptul publicu al Romanilor și amu arătatu numai, că și in acestu casu *impreunarea* lor in sistemul Barnuțiu nu este decât o confusiune anachronistică de dispozițiuni care se compune unele pe altele.

Ănsă chiar acea presupunere a fostu prea favorabilă cărții ce ne ocupă ; căci in adevăru, ideile fundamentale ale D-lui Barnuțiu luate in parte nu sunt toate din dominiul dreptului Romanu și tendința D-sale de a ni le presentă totuși ca legi realizate in viața practică a acelu poporu, este o desnaturare a adevărului istoricu.

Și mai ăntăi ideea ce și-o face D. Barnuțiu de Domnitorul Romănilor, nu este romană. Domnitorul Romănilor, țice D. Bar-

nuțiu, să fie judecătoru in timpul de pace și Duce in timpul de belu (pag. 147), elu să nu fie *legibus solutus*, ci să recunoască drepturi nemutabili mai presus de ori care autoritate (pag. 148), să nu lucreze de capul seu, ci cu consiliul celor mai înțelepți (pag. 149) etc. Toate aceste potu fi opiniuni foarte filantropice, dar nu sunt romane. Impăratul romanu, care ne a adusu pe noi in Dacia, și toți împărații romani căți ne au stăpănit, erau absoluți, despoți in toată forma, autorizati de dreptul publicu alu Romanilor de a fi așa. Consiliul celor mai înțelepți, de care vorbesce D. Barnuțiu, nu insemnează nimic. De la sine se înțelege, că ori ce împăratu va avè sfătuitori înțelepți, din contra anume la guvernuri despotice se producu asemenea consilii de statu compuse din oamenii intimi ai Curții, care joacă rolurile cele mari și totdeauna funeste in statu, in mijlocul cărora se află vatra intrigilor, din care se formează Camarillele etc. Intrebarea este totdeauna: cine numesce consiliarii și ce competență au? Dacă tot Prințul ii numesce și

dacă rămâne tot în a lui liberă dispozițiune de a le urmări sfatul sau nu, atunci avem tocmai ceea ce se chiamă astăzi absolutismu sau despotie.

Și unu asemenea absolutismu despoticu eră la Romani. Gaius o spune cu deplină lămurire, că împărații decretează legi prin edicte, și chiar prin simple scrisori, și că nici odată nu s'a pusu în indoială puterea de legi a acestor ordine*); ear Ulpianu țice, că ceea ce-i place Prințului, are putere de lege, fiindcă prin *lex regia* i s'a conferitu lui întreaga potestate legislativă.**)

Aceste sunt texte positive ale juriștilor Romani și în fața lor nimene, dacă admite

*) Gai I. 5: *Constitutio principis est, quod imperator decreto, vel edicto, vel epistola constituit; nec umquam dubitatum est, quin id legis vicem obtineat, cum ipse imperator per legem imperium accipiat.*

***) Ulpianus, L. I. pr. D. de constitutionibus principum (I. 4). *Quod principi placuit, legis habet vigorem, ut pote cum lege regia, quae de imperio ejus lata est, populus ei et in eum omne suum imperium et potestatem conferat.—Quodcunque igitur imperator per epistolam et subscriptionem statuit, vel cognoscens decrevit, vel de plano interlocutus est, vel edicto praecepit, legem esse constat.*

odată dreptul Romanu, nu ne mai poate produce iluziunea unui Prințu „responsabilu,” supusu legilor, ascultătoru de sfatul poporului, și alte asemenea sentimentalități moderne, care au pututu existã in inchipuirea D-lui Barnuțiu, dar care nu au existatu nici odatã in jurisprudența romanã.

Ănsã cea mai gravã din erorile istorice ale D-lui Barnuțiu este cea relativã la cestiunea proprietății fonciare, la *agrul publicu*. Amu arãtatu la inceputul criticei noastre, unde vorbeamu de consecințele practice ale scoalei Barnuțiu, cã ideea repositului magistru in aceastã privință erã de a se luã din mãna proprietarilor moșiele lor și de a se împãrți intre toți, remãindu a se determinã de cãtrã statu modul și cãtãțimea fiecãrei posesiuni.

Citãmu acum cele mai importante din dovedile istorice, pe care opul D-lui Barnuțiu vrea sã se rađime in aceastã privință :

Nece unul din scopurile natiunii Romane nu e cu potentia, pana cand voru fi Romãnii condamnati la paupertate afora de altele si prein impartirea cea de astadi a teritorului natiunale.

În contra acestei pernicioase degenerări a proprietății române de la scopurile sale s'au declarat și s'au luptat dreptul roman în toate timpurile, s'au declarat și s'au luptat cei mai mari Romani atătuți în Itali'a cât și în Daci'a; ec'ă orecate documente despre acestu belu sacru agrariu.

Consulele *Sp. Cassiu* (485 a. C.) au proieptat, că se se împărta agrii castigați cu armele atătuți între plebe cât și între soci. Ce e dreptu, elu au fostu condamnatu la morte de curiele patriciloru, dar legea agraria n'au muritu de împreună cu elu.

Legea Thoria agraria (111 ani a. C.): „care locu, agru, edificiu s'au datu asemnatu, se fia aceluia, caruia s'au datu prein lege și plebiscitu și altul se nu lu aiba, se nu lu poseda, se nu lu folosesca, *nece* se se *despolia* de posesiunea lui (neive eo agro, loco, edificio *spolietur*).

„Care agru locu s'au datu *satenilor* în țier'a Italiei... aceluia se nu se *venda* altmentre de cumu are a se *vende* după acesta lege.“

Legea Licinia (365 a. C.) „se nu pota avé, tiené, posedé nimene după acesta lege suptu *nece* unu dreptu seu titlu modu mai mare de 500 jugre, 100 de vite mari, 500 mici.

„De cate ori va jubé poporulu Romanu a se

imparti agrulu prein curatorii, se nu se asemne mai pucine jugre de siepte.

„După ce va fi adusa (perlata) acesta lege, Parentii, Calarii, Plebea si chiaru totu poporulu Romanu se jure ca o va serbá cu santitate (sancte se servaturum jurato).

„Totu agrulu ce va avé, va tiené, va posedé cineva peste modulu prescriisu se i se iee, si se se imparta cu pretiu ecu (aequo pretio) la pauperii ce n'au agru.“

Tiberiu Gracchu (132 a. c.) au propusu renovarea legii *Licinie*, 500 jugre pentru fiecare cive romanu, 250 jugre pentru fiecare copilul suptu potestatea patria. Elu au caditutu cu 300 dein poporu, dar legea au resuscitat'o frateseu *Caiu Grachu* (120 a. C.), elu inca au fostu omoritu dein preuna cu vreuna trei sute, dar' poporulu recunoscatoriu au redicatu statue amenduroru fratiloru si i au numitu *confesori ai libertatii*, si legea agraria n'a muritu cu ei.

Legea Sempronia: „Totu agrulu ce va luá cineva prein impartire si asemanare pre acel'a se n'aiba voia elu si eredele lui a lu transcrie, a lu aliená a lu vende altuia.

„Centurile se vor impartii, asemná in puterea acestei legi se fia jugre doue sute.“

Legea Iulia de agrorum divisione: „De va

posedé cineva mai multu de catu e permisu prein legea *Licinia*, totusi cei XX de barbati se nu-lu scota dein posesiune in contra vointie sale.

„De nu va ajunge agrulu publicu, cei XX de barbati se cumpere catu va fi de ajunsu de la cei ce vor voi a vende.

„Pretiulu fundiloru de cumperatu se nu se permita arbitralu celor XX barbati, ci se se solba posesoriloru dupa censul dein urma.

„Celu ce va luá agru dein acesta lege a nostra, elu si eredele lui se n'aiba putere a lu vende in XX ani de la asemanare. — —

„Celu ce va miscá dein locu, dolo malo, minii statuiti se fia condemnatu a dá pentru fiecare terminu, de cate ori va face, cate cinci dieci auri in publiculu coloniei in alu careia agru se va face un'a cá aceea.

„Senatulu si poporulu Romanu se jure ca va serhá cu santitate acesta lege.....

Prin urmare Români au dreptu a postulá nu numai revisiunea codiciloru, ci si institutiunilor, care i'au lipsitu de mosi'a parentesca si de libertatea lor cea originaria.

„Cu acést'a statul Român u e *datoriu natiunii Române, adeca sie'si*; elu nece ca pote se mai amâne implenirea acestei detorie fora de a'si negá originea sa romana si esistentia sa.

Prein improprietarea Româniloru, proprietatea cea mare de astadi, institutiune feudale si ostile natiunei Române, s'ar' face proprietate si institutiune Romana cumu au fostu; astadi ea redica atatu libertatea Româniloru catu si valoarea si esenti'a adeveratei proprietati. (pag. 126, 127, 128, 131, 132).

Din lunga citațiune precedentă resultă opiniunea D-lui Barnuțiu, că in contra împărțirii de astăzi a proprietății fonciare s'ar fi „declaratu și luptatu dreptul romanu“ și că „prin urmare“ Români cei fără proprietate au dreptu a-și cere inapoi „moșia părintească“ de la cei ce o posedu.

Ănsă citațiunile D-sale din dreptul Romanu nu probează aceasta și nici o citațiune nu o poate proba, fiindcă nu este. Spre dovadă vomu căută mai ăntăi a esplică natura *agrului publicu* și apoi a desvêli jurisprudența lui din chiar citatele reproduse mai sus.

Agrul publicu este pământul căștigatu statului Romanu prin subjugarea unei țeri, unori și prin donațiune. Cea mai mare parte

a acestui pământu erà la inceputu dominiu alu statului și se îngăduià cetățenilor spre întrebuințare cu plată (*possessiones*), ear dacă pământul nu erà cultivatu, se lăsà in ocupațiunea lor, ănsă tot cu o mică dajdie (*loca relicta*). Acele posesiuni ănsă puteau să fie și vëndute și moscenite de cătră cetățeni. Astfeliu fiindu, posesiunile primitive tindeau chiar in timpurile cele d'intăi a deveni proprietate privată și prin urmare plata posesiunii a deveni une simplu impositu fonciaru. După 111 a. Ch. prin așa numita *lex Thoria* ele devinu cu totul proprietate privată fără nici unu impositu.

De aci rezultă necesitatea de a distinge in fiecare epocă, dacă este vorba de unu agru publicu moscenitu de mai nainte, sau de unu agru publicu nou, care atunci se dobăndesce de statul romanu și in privința căruia se nasce cerința de a se împărți (*assignari*) in modu egalu intre toți.

Ori unde apare această cestiune in dreptul romanu, are doue cuprinderi distinse: 1) o recunoascere a posesiunii celei vechi, 2) dis-

pozițiuni asupra împărțirii agrului celui nou. Cu cât ne depărtăm mai mult de timpul lui Licinius Stolo (367 a. Chr.), cu atât aceea recunoaștere este mai formală și mai întinsă, așa încât în ultimul secol înainte de Christos și în totu timpul după Christos, prin urmare și în totu timpul, în care amu fostu noi, cei din Dacia, sub imperiul romanu, nu se află nici o singură lege în dreptul Romanu care să fi atacatu vechiele proprietăți moscenite de pământu provenitu din agrul publicu, ci din contra toate le recunoscū ca proprietate privată. Ultima încercare de a face unu asemenea atacu este revoluțiunea lui Caius Sempr. Gracchus (121 a. Chr.), care rămâne fără rezultatu.

După această espunere a adevăratei stări a lucrului, trecemu la documentele D-lui Barnuțiu „despre acestu belu sacru agrariu *)“ în totu dreptul Romanu.

1) Consulele Sp. Cassiu (485 a. Chr.) a proectatu împărțirea agrului publicu.

*) Remarcați espresiunea: resboiu sfântu pentru moșie.

Dar acestu proiectu trecut'a in dreptul publicu al Romanilor? Nu; Sp. Cassiu a fostu condemnatu la moarte din cauza lui. Stranie confirmare a teoriei D-lui Barnuțiu!

2) Legea Thoria (111). Agrul publicu să fie alu acelui, căruia s'a datu și care să nu fie despoiatu de elu.

Cum a pututu D. Barnuțiu să citeze această lege in susținerea opiniunii sale!

Așa numita lege Thoria de la 111 a. Chr. este o lege, prin care tocmai aristocrații proprietari, din reacțiune violentă contra incercării Grachilor și spre a nimicî odată pentru totdeauna asemenea atacuri in contra posesorilor agrului publicu, au reeșitu a decretà, că posesiunile agrului publicu din partea lor, chiar cele abusive și exorbitante, sunt bune și sfinte, că ar fi o prădare, o spoliare când li s'ar luà, că ele trebuescu chiar să fie prefăcute in proprietate privată a lor (pe când mai nainte s'ar fi pututu considerà numai ca luate in posesiune de la Statu) și in fine că ele sunt scutite chiar de contribuțiuni.

Această „lex Thoria“ este anularea juri-

dică a ori-cării încercări de a mai reveni la vechiul *ager publicus*, și unu profesoru alu unei facultăți de dreptu s'a găsitu să o citeze ca documentu pentru a începe astăzi la noi lupta agrului publicu in contra unor proprietăți de sute de ani!!

Fată cu asemenea faptu ne abținemu de ori ce altă critică a noastră și citămu numai cele doue texturi cunoscute din autorii antici, prin care se esplică ințelesul legii in cestiune: „(După moartea lui Gracchu) proprietarii cei bogăți despoiară din nou cu violență pe cei săraci sub diverse preteceste. Astfeliu soartea acestora deveni tot mai tristă, și in fine Sp. Thorius făcù de se votă o lege, care anulă absolut pe cea agrară și consolidă proprietățile in mânele a chiar posesorilor lor. Fiindu astfeliu proiectul lui Gracchus, care ar fi fostu așa de folositoru republicei, dacă s'ar fi pututu realizà, nimicitu prin asemenea dispozițiuni viclene, se mai adăugâ in fine o lege, care suprimâ și impositul bănescu de pe acele proprietăți.“ (Appianus Alex., *De Civil. Rom. bell.*, I. 27).— „Sp. Thorius prin o lege vi-

țioasă și nefolositoare a rădicatu impositul de pe agrul publicu.“ (Cicero, *Brutus*, 36).

3) Al treilea documentu al D-lui Barnuțiu este: Legea Licinia (365 a. Chr.), care dispune că din agrul publicu vechiu să nu aibă nimeni mai mult decât 500 jugre etc., ear din celu ce se va împărți decum înainte, să se dea fiecărui cel puțin 7. Aceasta probează, că, pe când la agrul publicu viitoru se ficsează unu minimu de egalitate, pentru posesiunile vechi se sancționează prin lege ocuparea abusivă de 500 jugere, cifră enormă, și care nu putea produce decât peirea proprietăților celor mici, care mai remaseră*). Dăr și așa cum eră, legea a fost fără efectu durabilu, căci

4) Tiberius Gracchus (la 132 a. Chr.) propune renovarea legii Licinie, prin urmare ea

*) Din care causă Mommsen presupune (*Röm. Gesch.* I. pag 275, edit 2), că Licinius Stolo a lucratu mai mult in interesul proprietăților celor mari cu intențiu-nea de a deturnă tendințele plebeilor săraci, și citează pentru aceasta și faptul semnificativu, că Licinius Stolo a fostu unu din cei d'intăi condamnați pentru escesul acelu *maximum* de 500 jugere.

nu se mai puneà in practicã. Ȃnsã aceastã propunere devenit'a dreptu publicu al Romanilor? Nu; Tiberius Gracchus fũ omoritu din cauza ei.

5) Frate-seu Caius Sempronius (121 a. Chr.) renoesce propunerea. Ȃnsã Ńi elu fũ ucisu din cauza ei.

Ce sã continuãmu mai departe? Dupã C. Sempr. Gracchus vine suscitata „lex Thorria“ de la 111 a. Chr. care desființeazã orice lege agrarie Ńi face din posesiunile agrului publicu proprietãți private. Ńi de aceea vedemu legile posterioare mãrginindu-se cãt pentru vechiele posesiuni in recunoscerea lor, așã d. e.

6) *Legea Julia de agrorum divisione* (59 a. Chr.) citatã de D. Barnuțiu: de va posede cineva chiar mai mult decãt e permisu prin legea Licinia, totuși sã nu fie scosu din posesiune in contra voinței sale, etc. etc.

Resumãndu acum observãrile noastre critice asupra demonstrațiunii D-lui Barnuțiu in aceastã privințã, constatãmu, cã *dreptul publicu* al Ro-

manilor așa precum ilu citează D-sa, nu ar pute sărijini niciodată unu atacu in contra proprietăților actuale din Romănia, fiindcă din „documentele“ D-sale unele probează tocmai contrariul de ceea ce voesce D-sa, altele esplică teoria D-sale numai in privința agrului nou, ănsă confirmă posesiunile vechi, altele in fine nu sunt dreptu publicu, ci numai proiecte de legi anulate cu violință din momentul naserii lor, tendințe și aspirațiuni ale unei partide politice la Romani, dar nu legi realizate in dreptul lor publicu.

Prin urmare D. Barnuțiu numai atunci s'ar pute să provocă la legile agrarie ale Romanilor in susținerea opiniunii D-sale, când amu căștigă noi unu agru publicu nou, d. e. când am cuceri Turcia și când s'ar nasce intrebarea, cum să împărțimu teritoriul ei. Dar când este vorba numai de împărțirea actuală a pământului Romăniei, D. Barnuțiu nu are cuventu a incepe „belul seu sacru“ in contra proprietății cu dreptul Romanu, și cea mai bună dovadă, că nu are cuventu, este tocmai uciderea lui Tib. și

Sempr. Gracchus, care dă scoalei Barnuțiu o lecțiune despre soartea ce ar asceptă-o și pe ea, când amu fi noi acei Romani, a căror dreptu publicu pretindu D-lor a ni-lu esplică in acestu modu.

Ce e dreptu, D. Barnuțiu se consolează de uciderea Gracchilor prin aceea că, „poporul le-a ridicatu statue“; ănsă și aci ar fi ușoru de doveditu, că totuși *juriștii* romani (fiindcă e vorba de dreptul publicu alu Romanilor) nu au incetatu a numi incercarea Grachilor o incercare criminală și a lăudă pe cei ce i-au ucisu; și pentru a termină șirul citațiunilor D-lui Barnuțiu, vomu adăogă și noi o citațiune romană, care are avantagiul de a fi cunoscută de toată lumea: „De mult Catilina,“ se adresează unu consulu republicanu cătră acesta, „așu fi trebuitu să te trimetu la moarte: au nu scimu noi, cum pe Tib. Gracchus, care incepuse numai a clătina ordinea republicei, ilu ucise P. Scipio, celebrul nostru compatriotu!“ Aceste cuvinte le pronunță in prima sa orațiune Catilinară Ciceron republicanul, autoriul de predilecțiune

al D-lui Barnuțiu, despre care ȕice D-sa, ca să ne ținemu „de gloria și onoare a-i studiă cărțile, fiindcă a fostu *una dată celu de antaniu politicu in lume, și magistrul tuturor seculilor in politica.* (pag. 146).

Lectorii cari au avutu răbdarea a urmă critica noastră până aci, își vor fi formatu din cele ȕise o idee destul de lămurită despre valoarea argumentelor D-lui Barnuțiu, intrucăt sunt razimate pe dreptul Romanu; și acum ne remăne numai a esamina valoarea demonstrațiunii D-sale intr'o parte a cărții, unde nu se puteă razimă pe acela dreptu: in cestiunea Principelui străinu.

Din norocire pentru noi cestiunea Principelui străinu este hotărită, și hotărită intr'unu modu contrariu ideilor scoalei reposatului Profesoru. Această hotărire ne pune in stare a aprețu argumentele D-lui Barnuțiu din practică, comparându intēmplările, de care ne amenință D-sa dacă amu alege unu Principe străinu, cu starea actuală a noastră după ce l'amu alesu.

D. Barnuțiu arată următoarele consecințe principale ale introducerii unui străinu:

1) Națiunea Română și teritoriul român aru incetă de a fi libere.

Nece una natiune fora de teritoriu liberu nu pote fi libera; dara teritoriul supusu unui Domnu strainu nu e liberu; asia dara nece natiunea supusa la Domnu strainu inca nu e libera. (pag. 158).

2) Domnul străinu va umplè țara de străini, va da din capul locului o direcțiune străină la toată administrațiunea și educațiunea publică; spre acestu scopu elu se va „ingrădi“ cu oameni din națiunea sa, ear pe Români ii va dà la o parte.“ (pag. 162).

3) „Elu va ridicà toate libertățile Romănilor și inainte de toate libertatea preseii.“ (pag. 263).

4) „Contribuțiunile și veniturile țerei nu le va intoarce spre folosul Romănilor, ci eu aceste va transportà coloni străini pe pământul Romănilor.“ (pag. 163).

5) „Domnul străinu va da in mânăle străi-

nilor și industria și comerțul care se mai esercită astăzi de Români.“ (pag. 164).

6) „De aci înainte nici unu Român nu se va mai nasce liberu, ci fiecarele se va nasce sclavul Domnului străinu.“ (pag. 165).

7) „Averea țerei va fi averea Domnului străinu.“ (pag. 165).

8) „Domnul străinu ereditariu va preferi Românilor pe toți perucherii străini, pe toți renegații și veneticii care aru avè vre o capacitate de a înșelà pe Români, de a-i stoarce și de a-i face ca să le fie rușine de numele lor.“ (pag. 169).

Pentru a cruță gustul lectorului și simțimentul de bunăcuviință, ne oprimu de a continuà asemenea citațiuni. Cele reproduse până aci sunt prea suficiente spre a dovedì valoarea ideilor scoalei Barnuțiu in această privință și — lipsa de tactu de a le publicà in timpul de față.

Previđiunile Magistrului ei, după cum toți ne-amu convinsu astăzi, nu s'au realisatu, ci s'a realisatu contrarul lor. In ceea ce privesce partea dreptului publicu din acele

previțiuni, eroarea lor erà de la începutu manifestă, amenințările D-lui Barnuțiu despre perderea libertății teritoriului și perderea averii naționale sub Domnul străinu erau numai o nouă dovadă de confusiunea istorică, ce domnesce in totu opul D-sale. Acele pericole s'aru fi pututu referi la timpurile feudale, pe care ănsă de la revoluțiunea francesă incoace le-a invinsu Europa odată pentru tot deauna. Nici unu principe dintr'o țară a Europei apusene nu mai gândește astăzi a confundà statul cu persoana sa, averea Statului cu averea sa privată. Atât regii Prusiei, Engliterei și Italiei, cât și împărații Franciei și Austriei primescu sub forma listei civile unu salariu de la Statu ca cei d'intăi funcționari ai lui, și veniturile și cheltueele Statului se ficsează prin bugete publice separate, care n'au nimicu a face cu averea Principilor. A ignorà asemenea lucruri de pe catedră, ar vrè să ȃică a speculà cu nesciința auȃitorilor, pentru a le introduce in capu o confusiune, potrivită poate cu interesul unei partide, dar nu cu interesul adevărului.

Eară in ceea ce se atinge de urmările practice ale Principelui străinu in privința naționalității, s'a întemplată ceea ce putea să prevadă ori ce omu cu minte și cu bună credință ce se va întempla: in locu ca Principele străinu să ne fi instrăinată pe noi, elu s'a indigenatu pe sine, și nu noi tindemu a ne face germani, ci germanul tinde a se face romănu.

Și dacă este vorba de temutu, ne ceremu voie a spune că singura noastră temere ar fi astădi, nu că noi vomu deveni vre odată germani, lucru imposibilu, dar că Principele germanu ar putè deveni—prea romănu, adică ar putè, cedendu presiunii celor ce-lu incungiură, să adoapte spiritul de intoleranță, ce in timpul din urmă se manifestează intre Romăni din clasa de mijlocu cu aerul falsu de spiritu de naționalitate.

III

Modul Pertractării.

După ce amu arătat ideile principale ale scoalei Barnuțiu și valoarea demonstrațiilor lor, ne rămâne a vorbi despre modul pertractării și stilul opului ce ne ocupă.

Vomu căută și aci, ca și in observările precedente, a pune pe lectori in stare prin citațiuni numeroase din cartea autorului să-și formeze inșii o opiniune imparțială.

Ceea ce din inceputu ne-a surprinsu la lectură, a fostu lipsa de sensu precisu alu cuvintelor intrebuintate și contradicerea in care

se punu unele pasage cu celelalte și prin urmare se anulează reciproc. Impresiunea produsă prin această manieră este din cele mai neplăcute; toată frasa are aerul de a permite două înțelesuri contrare și toată demonstrațiunea păcătuiesce prin eroarea logică numită *quaternio terminorum*.

Analizați d. e. unu pasagiu ca acesta:

„Domnii Românilor n'au fostu *neresponsabili* cumu au fostu si sunt dominatorii feudali.“

„Adeveratu ca Români n'au esecutatu pre Domnii loru ca Anglii și Francii cei civilisati: totusi si ei i au judecatu, si pre unii i au numitu buni si mari, pe altii rei si cumpliti. Apoteosile si sentintiele lor sunt scrise in analele si in animele Româniloru: *Radu celu mare, Alecsandru si Stefanu celu bunu si mare, Aron celu cumplitu, &*.“

Nu vrea să dică aceasta, a-și bate jocu de înțelegerea lectorului? *Responsabilu* in înțelesul dreptului publicu este acela, care poate fi acuzatu inaintea unei autorități constituite a Statului și condamnatu de aceasta. Unu Dominitoru, unu ministru etc. sunt prin urmare

responsabili, când la incetarea funcțiunii potu fi trași la răspundere pentru faptele lor și dați justiției civile sau criminale a Statului. In locul acesteia D. Barnuțiu ne vorbește de judecata „in inima Românilor“ și in opiniunea istoricilor. Dar cu acestu chipu și împăratul Nicolae alu Rusiei și Ludovicu XIV alu Franței erau responsabili, fiindcă s'au judecatu de inimele oamenilor privați, și toată argumentațiunea responsabilității este unu jocu de cuvinte.

Altu esemplu. In § 97 D. Barnuțiu incepe combaterile sale contra Domnului străinu prin a țice (pag. 150):

„Românii dein Daci'a s'au batutu necontentitu in contra dominatiunii straine atatu in Daci'a vechia catu si in Daci'a lui Aurelianus.“

Asemene la pag. 157:

„Onoarea fiacarei natiuni se tiene de derepturile lor totu de un'a firme, nemutabili si nealienabili că si libertatea ei, acumu a supune pre Români la *domni straini* va se dica a le atacă *onoarea natiunale*, fiindu desonore a fi una natiune supusa la *straini*; precum acést'a au demonstratu o si Germanii iu dilele nostre

candu s'au redicatu toti că unulu in contra lui *Napoleone*."

Aceiași confusiune in cuvinte, aceiași eroare in conclusiune. Alta este Domnul străinu și alta este dominațiunea străină. Germanii nu s'au revoltatu in contra persoanei lui Napoleon, ci in contra subjugării lor sub Franța. Ȃnsă fiindcă Principele străinu alu Romăniei, se ține de casa Hohenzollern, Romănia nu este supusă Prusiei, și periculele ce le arată D. Barnuțiu in dominațiunea străină, n'au a face cu cestiunea Domnului străinu.

Alu treilea esemplu:

In § 57, D. Barnuțiu numeră intre probele despre dominațiunea *continuuă* a națiunii romăne asupra Daciei și limba națională ca celu mai preciosu monumentu, care ne-a conservatu o sumă de nume geografice romane, d. e. Ampoiul, Ardesiul, Calata, Campulungul, Iassii, Caracalul, etc.

Dar aceste nu potu proba *continuitatea*, ci numai esistența odinioară a Romănilor pe pământul Daciei, pe care nimeni n'a pus'o in

indoială. Pentru 20 de nume geografice romane in țara noastră ni se potu arăta 100 de nume slavone (Milcovul, Dămbovița, Ialomița, Glavaciocu, Priscovu, Bucovețul, Dobrovețu, Popoveni, Lacrița, Preajba, Ilfov, Jilava, etc. etc.), cari ănsă earăși nu probează continuitatea domniei slavone peste noi, ci numai existența Slavonilor odinioară in țara noastră.

Alu patrulea exemplu:

D. Barnuțiu, in § 73, se intrebă: cine e Romănu? și arată apoi intre semnele adevăratului Romănu și *religiunea*, fiindcă „religiunea consacră naționalitatea, așa căt nu e nici unu omu mai nereligiosu decât celu ce sacrifică dreptul și constituțiunea națiunii sale la familii străine.“ (pag. 98.)

Aceasta vrea să țină earăși a se jucă de cuvântul *religiune*. Religiunea este o credință supranaturală, care după scopul și spiritul ei nu a avutu nici odată a face cu naționalitatea pămănteană, ci din contra a avutu totdeauna unu caracteru cosmopoliticu; de aceea

s'a și ȋisu, cã preotul nu are națiune, și de aceea, dacã noi am cãdè d. e. sub domnirea Rusiei, nu ar suferi religiunea noastrã intru nimic, deși ar suferi ori ce altã parte a existenței noastre.

Altu esemplu :

„*Limb'a Româniloru e limb'a unui poporu republicanu ; si aceșta institutiune si garantia republicana e mai tare de catu tote ; ea face cã poporulu se aiba comuniunea vietiei si libertatea spiritului, adeca se fia republica in sensulu celu naturale alu cuventului si atunci, candu i s'au redicatu celealalte institutiuni si garantie republicane.*

„Fiendu spiritul Româniloru republicanu, pe care l'au conserbatu mii de ani in natur'a lui cea originaria precumu areta limb'a loru republicanã, nu pote fi mai acomodatã pentru d'insii nece una forma de guberniu, decatu form'a republicana. (Pag. 143, 144).

Remarcați acum, ce jocu se face cu cuvântul republicã. La pag. 80 ni se spune, cã Români, dupã ce au scãpatu de Bizantini și de Barbari, s'au invoitu sã fundeze „doue republice sau ducate.“ Republice sau Ducate!

Dar misterul se esplică prin nota de la § 61.

„Ceea ce numescu alte natiuni *statu* noua se cuvene se numimu cu Romanii *republica*, nu numai pentruca asia cere firea limbei nostre, apoi pentru ca statulu românu pana astadi e *republica*, dar' si pentruca cuventulu *statu* că si cuventulu „*guberniu*“ e forte ambiguu, si de aceea se pote suci forte usioru in defavoarea libertatii.

„Atat'a autoritate avea numele *republica* si inaintea imperatoriloru, in catu de au si introdusu ei *Monarchi'a*, o au numitu totu deun'a *republica*.“

Noi in locu de *statu* să ñicemu *republică*, fiindcă cuvântul *statu* se poate suci. Darcând despoții romani au pēstratu pentru despotiile lor tot numele de *republică*, nu s'a sucitu *republica*?

Și dacă *republica* va să ñică *statu*, atunci ce insemnează suscitata laudă a *limbei noastre republicane*, care ne arată, să nu alegemu altă formă de *statu*, decât cea republicană?

Altu esemplu. La pag. 9 aflămu următoarea esplicațiune:

„Jureprudenti'a Romana e „*divinarum atque humanarum rerum notitia, justī atque injustī scientia*“ adeca jureprudenti'a Romana e *sistema* de adeveruri juridice si politice carile se deducu cu necesitate logica dein principiale supreme recunoscute si consentite de toti Romanii.“

Cuvintele latine *divinarum atque humanarum rerum notitia, justī atque injustī scientia*, insemnează pe romănesce: cunoscința lucrurilor divine și umane, sciința justului și injustului. Comparați cu această traducere esPLICAREA D-lui Barnuțiu și concedeți, că la D-sa cuvintele latine sunt numai unu pretestu nepotrivitu pentru a substitui ideile D-sale cu totul osebite de testul latinu.

In alte pasage, unde nu se vede dea dreptul unu jocu de cuvinte, apare totuși o lipsă de ori ce înțelesu folositoru.

Mai nainte amu citatu deja faimoasa notă asupra improprietăririi generale a Romănilor, in care D. Barnuțiu ne mărturisesce, că nu este cestiune mai greă decât aceasta, și in locu să ne o inlesnească prin luminele D-sale,

ne spune numai, că lasă *Statului român* să o determine mai departe.

Tot așa de folositoare sunt sfaturile asupra condițiilor sub care să se consolideze Unirea între România și Moldova, cestiune gravă pentru țara noastră, și care merită o explicare lămurită din partea reposatului magistru. Eată ce spune D-sa :

„Unirea Moldovei și a țerei Române se fia *federatiunea* amenduror suptu unu Duce. *Federatiunea* recunosce și respepta autonomi'a comunilor, tienuturilor și pre a amenduror țiilor, ele sacrifică numai atatu dein autonomi'a loru catu cere interesele publicu a tota natiunea Româna, in celelalte remanu libere și autonome.“*)

„Comunile și țerile Române prein *federatiune* nu pierdu nemica dein drepturile și folosele ce au avutu, și natiunea cêstiga *poterea*, pre care n'au avut'o nece nna data și care'i e atatu de necesaria.“

Vine apoi obligațiunea de a reintroduce

*) Pe baza acestui pasagiu s'ar pute uni scolarii lui Barnuțiu și cu separatiștii din Iassi.

dreptul romanu, apoi o frasă contra Principelui străinu și contra coloniilor străine — lucruri ce n'au a face cu condițiunile Unirii, și in fine la pag. 94 ni se spune :

„Nu e mai putinu periculosa lips'a *concentratiunii* necesarie, acésta e lips'a de putere si duce la anarhia.

„Aci asia dara nu e nemica mai de doritu decatu că Români se nu se conduca in opera unirii de inspiratiuni straine, ci se se conduca de geniulu lor Românu cela ce i a conserbatu pana acumu.“

Așa dar teoria utilă, prin care D. Barnuțiu prepară pe scolarii sei din Iassi la cestiunea cea grea a decentralisării, este, că Moldova să sacrifice din autonomia ei atât cât cere interesul națiunii, ear pe de altă parte să nu fie lipsă de centralisare, căci ne-ar duce la anarhie.

Nu scimu, dacă scolarii D-sale sunt acum mai lămuriți, decât erau și mai nainte, asupra acestei cestiuni.

Dar cele mai curioase pasage sunt acele,

unde D. Barnuțiu din lipsă de gândire precisă sau de atențiune la ceea ce scrie, cade in contradicțiuni. D. e.

„Fiendu societatile unu dreptu naturale alu omeniloru, potestatea n'are dreptu a le proibi, a le pune piedece si dificultati, ele se potu formá de catra cetatiani si fora de concesiuine dein partea potestatii“ (pag. 103).

Ănsă in contra *societăților secrete*, d. e. francmasoneria, trebuie să vină intru ajutoru și

„potestatea legelativa *proibindule* pre tote in forma. Potestatea legelativa are se determine ce societati se potu formá cu permisiunea ei, ce baserice, ce comunitati, ce corporatiuni, ne fiendu nece dreptu nece politicu a se formá atari fientie *straine* pe teritoriulu natiunale; dupa legea romana (L. 1. de colleg. D. quod cujuscunque universit.) *corporatiunile, colegiale, comunile* se potu constitui numai cu permisiunea statului.“ (Pag. 104).

Așa dar: Românii la pag. 103 sunt liberi a formá societăți fără *concesiuinea* potestății, dar la pag. 104 societățile lor nu se potu constitui fără *permisiunea* potestății.

Altu exemplu :

La pag. 41 se ȃice despre dreptul consuetudinalu, cã „iși are fundamentul in consciința cea morală și religioasă a poporului și trãesce in aceasta ca o tradițiune și ereditate națională, ear celu scrisu se nasce comunemente din arbitriuri și din scopuri egoistice și contranaționali.“ Ȃnsã la pag. 23 cetimu :

„Dupa ce s'au datu legile regie cea mai mare parte a dreptului consvetudinariu s'au prefacutu in dreptu scrisu, totusi au remasu multe nescrise, dreptulu erã necertu (*incerto jure* Pomp. D. I, 2, L. 2, § 3) si judecii poteau se asupresca si se faca abusuri. Deci Plebeii au cerutu codice, pre care se nu lu pota suci dupa arbitriulu loru consulii si judecii patriciani ce'si cautau numai interesulu propriu.“

Dar cea mai insemnatã și mai periculoasă contradicere a D-lui Barnuțiu este argumențațiunea D-sale din dreptul naturalu, cum noi avem suveranitate peste teritoriul vechei Dacie.

„Cei ce sustienu, ca nu e nece unu dreptu

naturale, si cā totu dreptul e numai positivu si istoricu, sustienu totu deuna data, ca nu e nece unu dreptu naturale nece pentru genti, si ca totu *dereptulu* asia numitu *alu gentiloru* (*jus gentium*) e asemenea numai *positivu si istoricu*.

„Noi ne declaramu in contra acestei triste doctrine si aci cumu ne amu declarat in dreptul publicu internu si provocamu la ratiune, fontan'a drepturilor omenesci, si la personalitatea gentiloru, carea fiendu comune si naturale acestor'a tuturoru, se intielege, ca aceste deu se aiba si *derepturi naturali* unite cu ratiunea si cu personalitatea loru, drepturi mai vechi de catu ver ce autoritate séu conventiune, neviolabili si nedependenti de la aceste si de la puterea precumpanitoria.

„Esistu asia déra, afora de drepturile cele positive ale gentiloru, pre care le au nascutu si le schimba arbitriulu celor potenti, si unu dreptu nascutu dein ratiunea gentiloru si nemutabile, pre carele de si nu lu recunosc congresele celor potenti, elu esiste cu tote aceste, pentru ca lu recunosee umanitatea ferecata in catene de acesti'a si condamnata la paupertate si nescientia; lu recunscu gentile despoiate de personalitatea loru, sfasciate si condamnate de

dereptulu pozitivu a fi proprietatea unoru familie fortunade care 'si au edificatu palatiale loru pre mormentele acelorasi; de la autoritatea lui suprema ceea ce da voia asupriților a *respinge poterea cu potere* 'si ascepta reinvierea si gentile pre care le au omoritu tirani'a positiva, si autoritatii lui cata se se supuna tote gentile si tote derepturile istorice ale acestor'a si ale dominatorilor loru, pentruca acestu dereptu e mai vechiu de catu tote derepturile loru istorice, mai vechiu de catu istori'a. (pag. 181, 182, 183).

Foarte frumos discurs! Să vedem ănsă, in ce raportu stau aceste cu Dacia:

„Prein *dereptulu teritoriului* intielegemu dereptulu de proprietate ce are universitatea natiunii Române asupr'a pământului Daciei, carele in Moldov'a si in Tier'a Românesca in respektu catra straini e *dominium plenum* (cumu dicu politicii) si *de jure si de facto*; in Besarabi'a si Bucovin'a inca e alu universitatii natiunii Romane si *de jure si de facto*, ma e afeptatu cu serbitute rusesca si nemtiesca“ (pag. 116).

Intrebare: de unde derivă dreptul nostru, adecă dreptul Romanilor, asupra pământului Daciei? Cum, după pasagele elocvente ale

D-lui Barnuțiu citate mai sus, întemeiază D-sa suveranitatea noastră teritorială?

Despre aceasta găsimu numai o mică notă lăaturalnică la pag. 124 in următorul cuprinsu: *Romanilor era solemne a lua agrii celor invinși in belu și a-i da la ai lor ca premiu alu victoriei.*

Ori cine simte contradicerea acestor rënduri cu acea argumentațiune din dreptul naturalu. Va să ȃică, noi posedămu Dacia in contra dreptului naturalu invocatu de D. Barnuțiu! Va să ȃică Romanii au venitu cu „putere precumpănitoare,” au invinsu pe Daci, i-au despoiatu de teritoriu și l'au împărțitu la ai lor, nimicindu naționalitatea supusă!

După asemenea inceputu alu suveranității noastre teritoriale, D. Barnuțiu ar fi făcutu mai prudentu de a nă invocà „personalitatea și dreptul eternu alu ginților despoiate.”

Cu cartea D-sale in mână Rusia ș'ar putè justificà subjugarea Besarabiei și ar putè justificà o subjugare a României intregi, repetîndu frasa suscitată din dreptul publicu alu D-lui Barnuțiu: noi Rușii suntemu ca

Romanii, nouă ne este „solemne“ a luà agrii celor invinși in belu și a vè împărți Romănia între Ruși ca premiu alu „viptoriei.“

Ănsă adevărul nu e nici in una nici in ceealaltă din aceste doue contradicțiuni ale D-lui Barnuțiu. Adevărul ne pare a fi in propusăciunea, că unu poporu are dreptul de esistență națională și teritorială, nu in urma naționalității sale brute, ci numai in măsura contribuirii ei individuale la cultura umanității intregi, și prin urmare, că unu poporu care a remasu indiferentu când s'a spoliatu de o parte a teritoriului seu, de limbă, de tradițiune și de legile sale, a meritatu să le peardă, și că pe de altă parte numai atunci va avè dreptul să-și recăștigel pământul perdutu, când in mijlocul concurenții cu vecinii sei in artele civilizațiunii se va arătà demnu de vechea pozițiune geografică la care aspiră și de suveranitatea ce o reclamă.

Câteva cuvinte ne remănu de đisu in privința stilului cărții, de care ne ocupămu,

Doze pasage scrise cu căldură și bine inspirate ne amu făcutu datoriu a le reproduce: este ăntăi celu relativu la Constantin M. din § 44, citatu in partea I a criticei noastre, este apoi acela despre dreptul naționalităților subjugate, citatu in partea aceasta.

Dar alte probe nu am intălnitu in cartea D-lui Barnuțiu, și nici nu putemu asceptă stilu bunu de la unu autoru, căruia i-am demonstratu in critica de față unu șiru atât de mare de erori in contra logicei și de ambiguități limbistice.

Dacă totuși mai relevămu ăncă vre o câteva pasage relative la stilul D-lui Barnuțiu, este numai pentru a protestă din partea noastră in contra unor expresiuni, ce nu ne paru potrivite cu tonul de demnitate și bunăcuviință, ce trebuie să caracterizeze producțiunile științifice.

Despre „perucherii“ ce după opiniunea D-lui Barnuțiu ni-i va aduce Principele străinu pentru a ne „stoarce,“ amu vorbitu mai sus. De același calibru sunt următoarele expresiuni:

„Congresele si conferintiele principiloru aru fi numai congrese si conferintie de talhari, aseminia si conventiunile si traptatele loru asupr'a gentiloru numai conventiuni si traptate de talhari.
(pag. 182).

„In ultra domnii franci si italiani afora de aceea ca aruint roduce absolutismu si in tierile Româniloru, spre carele sunt aplecate tote dinastiele, ei ar umplé posturile cu de ai loru, si pre Români injuriati si nemultiamiti i aru traptá cá pe rebeli. Apoi candu aru vedé Români pre domnulu francu séu italianu incungiuratu de toti arlechinii, fachinii, si favorittii culesi dein tota Gali'a si Itali'a, si inaintati la grade inalte politice si militari cu delaturarea Româniloru, si candu aru vedé toate prensoriele României unite pline de Români pusi in fera dreptu crimeni politici, etc. (pag. 160).

„Se aiba Români grigia speciale de marginele teritoriului loru cá se se intareasca cu locuitori Români pre malulu Dunarii, care acum e furata. (pag. 141).

„Se nu fia condamnati Români a tiené tote sambetele si șerbatoriele jidovesi, si a'si cumpará imbracamentulu, pana si pana de tote di-

Iele de la jidovi, nemți și alte *adinature*, &.
(pag. 106).

„Comuniunea utilitatii și salutea tuturor (salus omnium), pre care o doresce și o voesce totu Românulu areta și necesitatea comuniunii drepturilor și a detoriilor, ca-ci ar' fi contradicțiune, că unii se se bucură numai de folosese unite cu proprietățile intense, cu posturile grase.“ (pag. 181).

O altă injosire, ănsă nu în expresiuni, ci din nenorocire de mai adâncu, se află la pag. 11.

„Jureprudenti'a Romana nu desparte sistem'a juridica și politica de către morale și religione așa cumu făcu politicii Franci și Germani mai noii; acești'a credu, că legelatiunea cu atatu va fi mai deplină cu câtu va fi mai departată și mai desbrăcată de toate ideele și sentimentele națiunii cele religioase, morali și omenești.“

Aceasta nu este adevăratu, și noi nu ne putem ascunde impresiunea ce ne-a făcutu de a vedea o carte de școală deșeptându în spiritul studenților prin asemenea propuneri neexacte ura în contra culturii a două națiuni, care ne sunt superioare în toate privin-

țele și de la care avem încă multe de învățat. Noi provocăm pe ori cine să ne citeze unu singuru politicu germanu sau francesu, care să fi crezut, că legislațiunea va fi cu atât mai bună, cu cât va fi mai desbracată de toate ideile religioase, morale și omenesci. Până când ni se va dà această dovadă, noi, din câtă cunoștință avem despre autorii *germani* și *francesi*, repetim că acea aserțiune este unu neadevăr neiertatu într'o carte de știință.

Ne oprim aci și ne grăbim a termină infine această prea lungă critică.

Penibilă trebuie să fi fostu impresiunea ei asupra lectorilor, însă penibilă a fostu și pentru noi lectura cărții D-lui Barnuțiu și sarcina de a o urmări in toate sinuositățile ei.

Numele acestui barbatu și meritele necontestate ce și le-a dobânditu in anii 1848 și 1849 pentru Românii Transilvani sub împrejurările cele mai grele, ne-au impusu datoria a ține samă și de lucrarea sa științifică, și

nu este a noastră vina, dacă singurul tribut ce amu pututu aduce reputațiunii sale, a fostu numai silința și atențiunea incordată, cu care i-am cetitu cartea.

Mai departe nu erà in stare și nu erà in dreptu a merge respectul nostru pentru Barnuțiu. O reputațiune căștigată in luptele din Transilvania de la 1848 și 49 nu puteà să prefacă eroarea in adevăru, fanatismul in umanitate, despotismul in scoală liberală. Și dacă Simeon Barnuțiu s'a alunecatu pe această cale falsă, togmai numele lui ne-a provocatu a-lu combate și a-i respinge eroarea, pentru ca nu sub bandiera acestui nume cunoscutu de Români să se introducă contrabanda neadevărului in politica României libere.

O norocire pentru noi este, că erorile fundamentale ale acestei scoli sunt susținute prin cartea magistrului ei intr'unu modu așa de imperfectu, cu argumente slabe, cu demonstrațiuni false și cu o lipsă de spiritu scientificu, precum n'amu fi cređutu cu puțință a o află intr'o carte de sciință. Frasa din prefațiunea scolarilor D-lui Barnuțiu :

„Potem asecură pe ori cine, ca in scrierile lui Barnutiu generatiunea noastra si cea venitoria voru aflá tablele dreptului natiunale alu Româniloru, dein care voru invetiá a trai cá natiune libera, chiamata de a avé partea sa legitima in vietí'a poporeloru regenerate“

caracterizează — nu scrierile lui Barnuțiu, ci increderea ce merită scolarii sei.

Nu, nu, aceste nu sunt „tablele dreptului naționalu“ alu Românilor, și vai de națiunea noastră, dacă conducerea ei s'ar inspirá vre odată de asemenea principii. In contra lor trebuie să apelámu la adevărul nestrămutabilu și să le spunemu, că regenerarea noastră nu poate incepe decât in spiritul civilizațiunii moderne, ear nu prin reacțiune la dreptul romanu, și cu atât mai puțin prin rătăcirea la idei barbare, ce nici odată nu au fostu realizate in acelu dreptu.

Contra atacului religiunii creștine, doveditu din pasagele citate in partea ăntăi a criticei noastre, vomu aduce aminte scoalei Barnuțiu, că celu d'intăiu progresu adevăratu alu omenirii Europene este datoritu creștinismu-

lui, care a proclamatu ideea egalității și iubirii frățesci între toți oamenii fără excepțiune și a resturnatu astfelu cu dreptu cuventu imperiul romanu, a cărui religiune putea să „dedice temple virtuții, concordiei și legilor națiunali,” dar nu putea să impedece una din petele cele mai negre, care stigmatizează cultura unui poporu, adecă sclavia, sclavie ridicată la Romani in sistemu legalu, admisă și susținută de dênșii in totu timpul, pusă chiar in fruntea jurisprudenței lor, a cării Institute despre dreptul persoanelor incepu cu teribila frasă: *Summa divisio de iure personarum haec est, quod omnes homines aut liberi sunt aut servi* (Inst. I, 3. pr.) adecă: cea mai inaltă împărțire a dreptului persoanelor este aceasta, că toți oamenii sunt sau liberi sau sclavi.

Contra intregii tendințe de a reintroduce dreptul Romanu la noi, de a reinvià prescripțiile celor XII table, de a produce luptele agrului publicu, de a redesceptà politica agresivă a vechei Metropole, opunemu faptul decadenței statului Romanu. Care a fostu re-

sultatul politicei Romane? După ce au invinsu pe rivalii lor, după ce cu o cruşime rară au ruinatu 146 a. Ch. vechea Cartagine, după ce la 133 au derimatu şi Numantia: acum, când Romanii se aflau afară din ori-ce periculu esternu, când la aparenţă erau in culmea puterii lor şi când aveau să ne dovedească valoarea lor de civilisaţiune pacinică, — acum ne desfăşură unu tablou de corupţiune şi de decadenţă, precum nu s'a mai vădutu şi nu se va mai vedè in Istoria Europei. De la 133 până la 121 sunt revoluţiunile Gracchilor, naduşite cu feru şi cu sânge, la 110 apare Marius, la 88 este resboiul civilu cu Sulla, la 73 teribila rescoală a sclavilor, care nu mai puteau suferi jugul dreptului Romanu, la 63 ruşinoasa revoluţiune a lui Catilina, şi apoi noue resboaie civile intre Cesaru şi Pompeius, intre Triumviri şi partida republicană, apoi in fine Monarchia — şi ce Monarchie! Primul succesoru alu lui Augustu, Tiberiu, este o pildă de spaimă, care indignează consciinţa Istoricilor de 18 secole; după elu vine Caligula celu

nebunu, înaintea căruia senatorii Romani ajungu la ultima turpitudine, apoi vine Claudiu cu faimosul regim al Mesalinelor și Agripinelor, apoi Nero, tiranul proverbial al omenirii. Și ceea ce este înspăimântătoru în acestu tablou al Istoriei Romane, nu este aparițiunea acestor figure desnaturate de omu, dar este faptul, că Romanii le-au suferitu, și-au plecatu capul sub jugul lor, au sfărămatu toată cultura lumii vechi pentru a primi de la ele *panem et Circenses*.

Dar ce să descriemu noi cu o pană modernă bănuită de parțialitate acele timpuri Romane? Să lăsămu pe Romani să vorbească, să-și descrie înșii pe republicanii lor din secolul I înainte de Christos: „Romanii de astăzi,” ȳice Sallustu (*Catilina*, capu XII și XIII) „oamenii cei mai lași ce se potu află, credu că a face in Justiții este o probă de întrebuințarea puterii. Impudicitatea, desfrânarea, toate vițuriile au năvălitu peste Roma. Barbații se prostitue ca femeile, femeile își afișează în publicu nerușinarea lor; tinerimea după ce și-a resipitu averea familiară,

se aruncă cu ardoare în crime; cu inimile pătate de toate relele, nu există pasiune de care s'ar pute lipsi, și pentru a le satisface, ori-ce mijlocu de a câștiga bani și de a-i cheltui le este bunu. Într'unu statu așa de întinsu și așa de coruptu Catilina a pututu cu cea mai mare ușurință să grupeze în jurul seu o mulțime de oameni dedați la toate crimele și la toate viciile!"

Eacă rezultatele politicei romane! Eacă respunsul, ce-lu dă Istoria la frasa D-lui Barnuțiu că *armele și politica au să regenereze pe Români* (pag. 188). Armele și politica au ruinatu pe Romani — o stranie întoarcere a naturei ar fi, când ar regenera astăzi pe Români!

Dar abstragendu chiar de la această dovadă istorică și admitendu, că dreptul publicu și administrațiunea Romanilor erau cele mai perfecte, totuși tendința de a începe îmbunătățirea poporului nostru prin introducerea dreptului Romanu nu este mai puțin falsă și periculoasă. Dacă Romanii cei vechi au

fostu virtuoși și fericiți in statul lor, cauza de sigur nu a fostu jurisprudența lor cea bună, ici din contra ei au fostu cauza jurisprudenței celei bune și aceasta a fostu numai efectul virtuții romane. Faceți ăntăiu pe poporul românul inteligentul și activul, dați-i prin scoli bune lumina și independința de caracteru a adevăratului cetățeanu, și apoi forma juridică, după care își va intogmî elu relațiunile sale publice și private, va veni de la sine și va fi acomodată stării sale de cultură. Dar nu incepeți cu regulamentare administrativă și cu constituțiune, căci de când e lumea nu s'a regeneratu nici unu poporu prin legi și prin guverne; ci legile și guvernele au fostu numai espresiunea lăaturalnică, rezultatul esternu alu culturai interioare a unui poporu, și a asceptă cultura de la jurisprudență și de la guvernul, vrea să ȃică a resturnă ordinea naturală, a introduce spiritul centralisării și patronagiului guvernamentalu, a luă cetățeanului increderea in sine însuși, acelu prețiosu *selfgovernment*, care elu singuru plătesce mai mult decât toate codificațiunile publice și pri-

vate și care este unica bază solidă a adevăratei democrații.

Contra ultimei consecințe a scoalei Barnuțiu de a opri comerțul străinilor și de a goni mai ales pe evrei afară din țară ca periculoși existenței române, opunem ideile fundamentale de umanitate și de liberalism, pe care sub nici un cuvânt, pentru nici un timp și cu nici un pretestu nu este permis a le infrânge.

Mulțimea străinilor și în special a Evreilor în țara noastră este un simptom a unui mare rău, nimeni nu o neagă. Dar ce mijlocu nechibsuitu de a atacă simptomul și de a lăsa răul, sau cel puțin de a atacă mai întâi simptomul cu speranța de a îndrepta mai pe urmă răul!

Răul nostru este lipsa de activitate și lipsa de știință în poporul român. Odată aceste defecte date, totu comerțul și toată știința trebuie să devină străine, și străinii au fost prin urmare în mijlocul răului reprezentanții părții celei bune, de care nu se poate lipsi

unu statu fără a perî. Evreii au susținutu la noi activitatea comercială, scolele din Franța și Germania ne au datu ideile de cultură. Noi numai atunci ne putemu lipsi de aceste auxiliare străine, când vomu fi înșii in stare a le suplini din propriul nostru fondu naționalu. Dar această suplinire se vedește prin faptu pozitivu, adecă prin însași activitatea noastră comercială și prin însași inteligența noastră, dar nu prin negațiunea existenței străinilor. Pe evrei ii vomu inlătură când vomu fi cel puțin tot așa de activi ca și dênșii, ideile germane și franceze le vomu inlocui, când ale noastre voru fi tot așa de mature și solide. Până când ănsă aceasta nu este, a incepe persecuțiunea contra străinilor, vrea să ȃică a desfrênă barbaria in contra libertății, a susține obscurantismul in contra inteligenței.

Singura noastră cale de salute este in lățirea cunoscințelor, și ori ce timpu, care afară din această sferă ni se consumă cu intoleranță și cu exclusivismu așa numitu nationalu, este unu timpu perdutu spre ruinarea Statului nostru.

„Naționalitatea“, dacă acestu cuvântu vrea să aibă unu meritu și o valoare, nu poate fi unu pretectstu, sub care să se ascundă egoismul și barbaria, și ținta noastră in viitoru nu este de a ne păstrà numai limba și sângele și teritoriul brutu, fără altă aspirațiune mai nobilă. Pe această treaptă stau și Indianii selbatici din America, dar de aceea Indianii din America constitue o hordă și nu o națiune. Limba și sângele și teritoriul sunt elemente prețioase ca mijlocu spre unu scopu mai inaltu, și acestu scopu nu poate fi altul decât progresul civilizațiunii omenesci prin toleranță și știință, prin bună stare materială și morală potrivită totdeauna cu meritul culturai unui poporu. Dar a susține mijloacele prin unu sistemu care nimicesce scopul, este cea mai absurdă din toate rătăcirile politice, ce se potu inchipui.

Ceea ce nimeni s'aru fi cređutu cu puțință in secolul al XIX-lea, la noi s'a întâmplatu. S'au găsitu Profesori din învățământul publicu și bărbați din așa numita partidă liberală, care să se facă agenții motori ai per-

secuțiunii, s'au găsit preoți creștini, care să se fălească în adunări publice cu ura ce o poartă în contra deaproapilor lor de altă credință. Și unii și alții au uitatu rațiunea existenței lor, au uitatu că știința și libertatea sunt focarul toleranței umanitare, au uitatu că religiunea creștină este iubirea necondiționată a tuturor oamenilor fără excepțiune.

În ori-ce massă de popor, și cu atât mai mult în masa unui popor încă necultu, există pe lângă însușirile cele bune și un instinctu ascunsu, teluricu, brutalu, pe care toți oamenii de bine și toate dispozițiunile salutare caută a-lu ține în josu, a nu-i permite eșirea la lumina zilei, de care nu este vrednicu. În acestu instinctu se concentrează relele naturei omenesci: lenea, injustiția, invidia contra celui mai bunu și crușimea sângeroasă. Să nu ne atingemu, să nu deslegămu acestu elementu diabolicu! Secule nu sunt de ajunsu, pentru a'lu infrăna înapoi și a readuce poporul pe calea adevărului și a binelui, și adese sunt ruine nereparabile singura remașită, ce atestază existența lui de odinioară.

Apelul la acestu instinctu inamicu naturei omenesci — eacă rezultatul fatalu, la care ne-ar duce scoala lui Barnuțiu.

Din norocire noi nu suntemu încă așa de departe; sunt numai încercări, încercări deabia teoretice, care tindu a ne alunecă spre acea prăpastie a peirei.

Ănsă de aceea ne a fostu o datorie de a desvêli sistemul in toată goliciunea lui și de a-lu combate, pentru ca oamenii de bunu simțu, adevărații iubitori ai națiunii române, să scie, unde voru să ne ducă tendințele scoalei Barnuțiu.

Ceea ce ne susține curagiul in mijlocul acestei confusiuni a timpului este increderea neclintită că, dacă s'a întemplatu vre odată ca civilisațiunea să invingă barbaria, nu s'a întemplatu nici odată ca barbaria să invingă in modu durabilu civilisațiunea, și in lupta acestor doué elemente nu incăpe indoială, alu cui va fi viitorul!

Consiliul Județean Cluj
Biblioteca Județeană
"Octavian Goga"

